

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

การสอนศิลปะตามแนว DBAE (Discipline-Based Art Education) เป็นรูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในด้านการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าทางศิลปะและความงาม กล้าแสดงออกด้วยเหตุผลและอารมณ์จากจินตนาการ การสอนศิลปะตามแนว DBAE มีหลักการและเหตุผลในการเรียนที่นำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม และส่วนหนึ่งของคุณสมบัติในด้านเนื้อหาตามหลักการดังกล่าวมาจากเครือข่ายที่กว้างขวางของทัศนศิลป์ ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะประยุกต์ และจิตรศิลป์จากวัฒนธรรมต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Clark, G.; Day, M.D.; and Geer, W.D., 1987) พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้หนึ่งที่จะสามารถนำมาช่วยเพิ่มพูนสนับสนุนสุนทรียะและประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กได้ ทั้งยังสามารถช่วยเสริมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี (Walsh-Piper, K. edit by Moor, R., 1995) และการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงได้แก่วิธีการสอนโดยพาไปศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ไม่เบื่อหน่ายและสนใจตื่นตัวกับประสบการณ์ใหม่ (วุฒิวัดฉนวน, 2542) พิพิธภัณฑสถานนอกจากเป็นแหล่งให้การศึกษาที่บ่งบอกและแสดงความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมแล้ว ยังสามารถนำมาใช้เป็นแหล่ง สอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย รวมทั้งยังเป็นสถานที่ที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในท้องถิ่นนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539 และ Stone, 1993) พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นชุมคลังภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและพัฒนาท้องถิ่นของตน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2540) การจัดกิจกรรมในระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการใช้ข้อมูลและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงตามจุดประสงค์หนึ่งของวิชาศิลปะศึกษาระดับมัธยมศึกษา คือ เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจึงได้รับความต้องการจากทั้งวงการการศึกษาและประชาชนทั่วไปอย่างมาก และในทางกลับกันศิลปะศึกษาก็ต้องการการสนับสนุนจากพิพิธภัณฑสถานเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กล่าวว่า รัฐต้องส่งเสริม การดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียง

พอและมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ด้วยเหตุนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญและสามารถส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนตามแนว DBAE ได้อย่างแท้จริง รวมทั้งปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมที่บ้านและเกิดความรักในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาของประเทศต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและวิจัย โดยแบ่งหัวข้อเรื่องของข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

1. การเรียนการสอนศิลปศึกษา
  - 1.1 ความเป็นมาของการเรียนการสอนศิลปะและศิลปศึกษา
  - 1.2 การสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐานหรือ DBAE
  - 1.3 การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
  - 1.4 การทัศนศึกษาในวิชาศิลปศึกษา
2. บทบาทและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษากับศิลปศึกษา
  - 2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์
  - 2.2 หน้าที่และบทบาทของพิพิธภัณฑ์
  - 2.3 การบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์
  - 2.4 ชนิดของพิพิธภัณฑ์
  - 2.5 พิพิธภัณฑ์ และแหล่งการเรียนรู้ ตามพ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
  - 2.6 บทบาทของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน
  - 2.7 ความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียน
  - 2.8 ความแตกต่างทางการเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์กับการเรียนการสอนแบบปกติ
  - 2.9 การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ให้กับผู้เรียนศิลปศึกษา
  - 2.10 พิพิธภัณฑ์กับการเสริมสร้างประสบการณ์สุนทรีย์
  - 2.11 ความสนใจการชมพิพิธภัณฑ์ของเด็กวัยรุ่น
3. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
  - 3.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

- 3.2 วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.3 พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศ
- 3.4 รูปแบบการบริการการศึกษาโดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.5 แนวความคิดและบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย
- 3.6 ความสำคัญของภูมิปัญญาไทยกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
- 3.7 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.8 นามานุกรมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยองค์กรเอกชน ในประเทศไทย

ตามรายการที่ขึ้นทะเบียนไว้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของไทยและต่างประเทศ

5. บทสรุปความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา

1. การเรียนการสอนศิลปศึกษา

1.1 ความเป็นมาของการเรียนการสอนศิลปะและศิลปศึกษา

การศึกษาประวัติความเป็นมาของการสอนศิลปะนั้นจะพบว่า การสอนศิลปะในอดีตเป็นรูปแบบที่ไม่มีระบบการเรียนแน่นอน ไม่มีการจัดลำดับเนื้อหา ไม่มีการกำหนดเวลาของการเรียนแน่นอน มีลักษณะเป็นการเรียนแบบช่างฝึกหัด ผู้สอนจะถ่ายทอดวิชาที่ตนถนัดและวิธีการสอนที่แตกต่างไปตามแบบเฉพาะของครู (วินัย โสมดี, 2528) แต่หลังจากปี พ.ศ. 2503 เมื่อได้มีหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเกิดขึ้น การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา จึงได้ปรากฏในหลักสูตรของระบบการศึกษาของไทย ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษการสอนศิลปะมีลักษณะคล้ายคลึงกับของไทย ซึ่งใช้เป็นวิชาช่วยในการเสริมการสอนวิชาอื่น เช่น มีการนำวิชาวาดเขียนมาช่วยในการเรียนภูมิศาสตร์และเรขาคณิต (Green, 1948; Logan, 1955) และในกลางศตวรรษที่ 19 ความตื่นตัวทางด้านอุตสาหกรรมทำให้การสอนศิลปะเปลี่ยนไป เช่น มีการนำวิชาประเภทการเขียนแบบ การวาดเขียน และการออกแบบในแนวอุตสาหกรรมศิลป์ มาใช้ในการสอนศิลปะในรูปวิชาชีพ (Green, 1948; Logan, 1955) สำหรับในอังกฤษ ดิกฟิลด์ (Field, 1970) กล่าวว่า การสอนศิลปะเน้นในรูปวิชาชีพ การเขียนแบบ การวาดเขียน และการออกแบบ เช่นกันและรัสกิน (Ruskin) ได้สร้างแนวโน้มใหม่ให้มีการเรียนวิชา ดนตรี ทัศนศิลป์และวรรณกรรมเข้าไปอีกด้วย

ต่อมาได้มีความเคลื่อนไหวทางการศึกษาครั้งสำคัญ ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา เข้าสู่ยุคระบบการเรียนการสอนแบบพัฒนาการ (progressivism) ตามทฤษฎีทางการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (field, 1970) มีผลทำให้การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามไปด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงในส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องก็คือ การมีทฤษฎีต่างๆทางการศึกษาเกิด

ขึ้น โดยเฉพาะของดิวิตอี ก่อให้เกิด รูปแบบของการเรียนการสอน ที่เรียกว่า ระบบพิพัฒนาการ (progressivism) แนวทางนี้เน้นความสำคัญ 2 ประการคือ การให้ความสำคัญในการเน้นความสำคัญของผู้เรียนและพัฒนาการของการเรียนรู้ และการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ ศิลปะ จากการฝึกฝีมือแบบระบบเก่า มาสู่ระบบการเรียนการสอนแบบใหม่ โดยเฉพาะการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมและมัธยม ควรเป็นกลุ่มวิชาที่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออก (mode of expression) และเป็นแกนกลางของวิชา และวิชาในกลุ่มนี้ควรต้องทำการสอนอย่างเป็นอิสระ และสอนให้บ่อยครั้งแก่เด็กทุกคนและทุกระดับชั้น (Logan, 1955) ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แนวความคิดนี้ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) นักจิตวิทยาคนสำคัญ ได้กล่าวว่า ความรู้ด้านพัฒนาการของเด็กมีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะและพัฒนาการที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดและปรัชญาที่เน้น "เด็กเป็นศูนย์กลาง" นี้ได้เป็นรากฐานของการศึกษาอยู่เป็นเวลานาน ปรัชญาของการศึกษาแบบพัฒนาการนี้มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องต่อการสอนศิลปะหลายประการที่ได้จากหนังสือเรื่อง Creative and mental growth ของโลเวนเฟลด์ว่า

- 1) การแสดงออกทางศิลปะ เป็นพัฒนาการการรับรู้จากภายในของตัวเด็ก (inner-self expression)
- 2) เด็กควรเรียนศิลปะโดยอิสระเสรี
- 3) การเรียนศิลปะไม่ควรมีการประเมินผลและครูไม่ควรวิเคราะห์งานเด็ก
- 4) หน้าที่ครูคือผู้สร้างแรงกระตุ้น
- 5) ให้การศึกษาแก่เด็กโดยเน้นพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะเป็นแนวทาง
- 6) การเรียนรู้ทางศิลปะคือกระบวนการทำงาน (process)
- 7) หลักสูตรศิลปะที่ดี จะต้องประกอบด้วยวัสดุและวิธีการอย่างพร้อมพร้อม

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปีค.ศ. 1977 ที่ได้มีรายงานจากวารสาร NAEP (National Assessment of Educational Program) ที่ได้จากการวิจัยของ รอย ฟอর্বส์ (Roy H. Forbes) ซึ่งมีการประเมินผลวัดความก้าวหน้าในกลุ่มเด็กวัย 9, 13 และ 17 ปี จำนวน 27,500 คนของโรงเรียนที่มีการสอนศิลปะ พบว่าเด็กกลุ่มหนึ่งมีจำนวนมากกว่าครึ่ง มีความกระตือรือร้นด้านศิลปะสูงแต่ด้วยความรู้ เพราะไม่สามารถผ่านการทดสอบด้านศิลปะ 3 ด้านคือ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์และความรู้ในการตัดสินใจงานศิลปะ อย่างมีสุนทรียภาพ ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งยังได้พบข้อมูลอีกว่า เด็กกลุ่มนี้มีจำนวนน้อยกว่าครึ่งที่สามารถทำแบบทดสอบความรู้ทั้ง 3 ด้านได้ คือ เด็กวัย 9 และ 13 ปี สอบได้ร้อยละ 93 และ 13 ปี สอบได้ร้อยละ 95 เด็กกลุ่มนี้ เป็นเด็กที่ชอบทำกิจกรรมศิลปะต่างๆทั้งในและนอกโรงเรียน ได้ใกล้ชิดกับงานศิลปะเสมอๆทำให้ได้รับอิทธิพลทางด้านบวกและทำให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น ส่วนเด็กกลุ่มที่ไม่ผ่านการทดสอบทางความรู้ 3 ด้าน จากรายงานพบจุดบอดว่า 1) เด็กไม่เคยเข้าไปดูงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์หรือแกลเลอรีที่แสดงงานศิลปะ 2) ความสนใจทางศิลปะที่แสดงออกเฉพาะตัวของเด็กจะลดน้อยลงเมื่อเรียนในระดับมัธยมศึกษา 3) เด็กในวัยมัธยมศึกษาขาดความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของตนเอง 4) ทักษะคิดทางศิลปะของเด็กแตกต่างกันมากเมื่อมีฐานะความ

เป็นอยู่แตกต่างกัน และได้มีรายงาน ของ NAEP ในฉบับต่อมาที่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ก็คือ ความสำคัญของประสบการณ์ทางด้านศิลปะหรือที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ที่เด็กได้รับทั้งในและนอก โรงเรียน การได้มีโอกาสสัมผัสกับศิลปะอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านความรู้ และความสนใจด้านศิลปะเด็กมากขึ้น และต่อมาก็ได้มีการวิจัยสนับสนุนในแนวเดียวกันนี้ เกิดขึ้น หลายฉบับ

จากผลการวิจัยและรายงานต่างๆหลายฉบับที่กล่าวข้างต้น ทำให้เกิดมีความเห็นที่แตกต่างกับแนวความคิดของกลุ่มพัฒนาการ (progressive) ที่ยึดหลัก "เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียน" ให้อิสระเสรีภาพแก่เด็กโดยปราศจากการรบกวนจากผู้ใหญ่ ไม่ให้ความสำคัญ ของประสบการณ์และความรู้ที่เป็นหลักเกณฑ์ มุ่งแต่ด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง เด็กได้รับอิสระให้ทำงานศิลปะแต่ลำพังโดยไม่มีอิทธิพลความคิดเห็นแนะนำของครู มาสู่แนวคิดใหม่ที่เน้นเนื้อหาสาระ ความสำคัญของครู และการประเมินผลงานทางด้านศิลปะ จากรายงานของ ไอสนเนอร์ (Eisner, E., 1973-1974) อาจารย์สอนศิลปะศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยแอสตันฟอร์ด ซึ่งว่าความเชื่อนี้มีข้อผิดพลาดต้องได้รับการแก้ไข ไอสนเนอร์ ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญว่า 1) ความสำคัญของ "ครู" ครูมีส่วนในการพัฒนาเด็กในด้านการรับรู้ และพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่ประสบการณ์ชีวิต 2) ความเชื่อที่ว่า "ศิลปะศึกษาจะทำให้เด็กพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง" นั้นเป็นความจริง แต่มีข้อวิพากษ์เดียว ทุกวิชาสามารถทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ทั้งสิ้น และการพัฒนาไม่มุ่งเฉพาะตัวเองเพราะศิลปะมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย 3) ครูไม่ควรมุ่งเฉพาะผลงาน เพราะกระบวนการก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ไอสนเนอร์ ยังมีความเห็นแย้งอีกหลายประการ เช่น ถ้ามีวิธีการและหลักการในการประเมินผลงานทางด้านศิลปะที่ดี เด็กจะเกิดความเชื่อถือและภาคภูมิใจ รวมทั้งครูจะสามารถพูด สอน อธิบายได้ง่ายขึ้น รวมทั้งการใช้วิธีการและหลักการดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับระดับอายุของเด็กด้วย

ข้อโต้แย้งดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์ผู้สอนศิลปะศึกษามากขึ้น บทความหลายฉบับได้ทำให้แนวความคิดเดิมได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เช่นบทความของ เจอร์โรม บรูเนอร์ (Bruner, 1960) และบาร์แคน (Barkan, 1962) ที่เน้นประเด็นในการสร้างพุทธิปัญญาให้เกิดกับผู้เรียน 3 ประการ คือ 1) การเรียนการสอนที่เน้นหลักการที่สร้างความเข้าใจสามารถตัดสินผลงานทางด้านศิลปะ 2) ให้เด็กได้เรียนรู้ว่าผลงานศิลปะนั้นมีความหมาย และ 3) มีการพัฒนา สร้างความฉับไวทางสุนทรียภาพให้เกิดในตัวผู้เรียน หลังจากบทความนี้ รวมทั้งรายงานของ สมาคมศิลปะศึกษาแห่งชาติ (NAEA) บทความของ ชาร์ล ดอร์น (Dorn, 1981) พบว่าได้มีการเปิดสอนให้มีสาระความรู้ทางศิลปะให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้น เช่นมีการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะวิจารณ์มากกว่าในยุคนี้ เรียกว่าแนวการเรียนการสอนแบบนี้ว่า การยึดหลักเกณฑ์เป็นศูนย์กลาง หรือ การยึดความรู้เป็นศูนย์กลาง และการเรียนการสอนในแนวทางนี้ได้นำมาสู่การเรียนการสอนศิลปะ

ศึกษาในปัจจุบัน ที่เรียกว่า ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Discipline-base Art Education) หรือเรียกในชื่อย่อว่า DBAE

1.2 การสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐานหรือ DBAE

การเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Discipline-base Art Education) ในชื่อย่อว่า DBAE (Dorn, 1981: 28) เป็นแนวทางการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย มีผู้ให้ความหมายของ DBAE ไว้ว่า DBAE หมายถึง รูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ในด้านการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าทางศิลปะและความงาม กล้าแสดงออกด้วยเหตุผลและอารมณ์จากจินตนาการ โดยมีทิศทางและเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะ 4 ด้าน (ศรารัตน์ ลีโพยกุล, 2538) คือ

- 1) การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางความงามตามหลักการของศิลปะ (เน้นด้านสุนทรียศาสตร์)
- 2) ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการถ่ายทอดผลงานศิลปะ สามารถแสดงความเห็นชอบด้วยการวินิจฉัยตัดสินและวิพากษ์วิจารณ์ (เน้นด้านศิลปะวิจารณ์)
- 3) รู้แหล่งที่มาและประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยอาศัยแง่คิด ข้อมูล และแนวการนำเสนอสื่อผลงานศิลปะ (เน้นด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ)
- 4) สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการ รูปแบบ และเทคนิคที่เป็นแบบเฉพาะตน (เน้นด้านศิลปะปฏิบัติ)

และความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า DBAE หมายถึงรูปแบบการเรียนรู้ ที่นำผู้เรียนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาและสร้างหน่วยของการเรียนรู้ ให้มีการสนองเป้าหมายทั้ง 4 แกน คือ สุนทรียภาพ ศิลปะวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และศิลปะปฏิบัติ และมาจากเครือข่ายที่กว้างขวางของทัศนศิลป์ ซึ่งรวมทั้งศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะประยุกต์ วิจิตรศิลป์ จากวัฒนธรรมต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Clark, G.; Day, M.D.; and Geer, W.D., 1987)

จากความหมายดังกล่าวจึงไปพ้องกับ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ที่ว่า ทฤษฎีการรู้คิดจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับพื้นฐานของความคิด ความรู้ที่ถูกต้องแท้จริงคือพื้นฐานการนำเสนอที่ชัดเจน ประสบการณ์ที่กว้างและลึกจะช่วยเสริมความรู้คิดให้กับเด็ก และถือว่าเด็กแสดงออกจากสิ่งที่รู้มากกว่าการแสดงออกจากการเห็น แนวโน้มของการเรียนรู้หรือสร้างเสริมการรู้คิดในทางศิลปะของเด็ก จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับแกนปฏิบัติการสร้างสรรค์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ การวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สุนทรียศาสตร์" (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2540) จากแนวคิดใหม่ที่ยึดถือแนวการสอนตามหลัก DBAE ในวิชาศิลปะ ที่สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ทางศิลปะที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียน ศิลปะจึงควรเป็นรายวิชาหนึ่งในวิชาพื้นฐานบังคับของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป (Barkan, 1963; Kaufman, 1963; Longan, 1963 อ้างถึงใน Smith, 1987)

ในทศวรรษที่ 70 นักวิชาการในวงการศิลปะศึกษาต่างยอมรับสาระความรู้ตามหลักเกณฑ์ของนักศิลปะอาชีพ 4 สายซึ่งได้แก่ ศิลปิน นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และนักสุนทรียศาสตร์ ที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เรียน จึงเกิดความสนใจในเรื่องทักษะในการรับรู้ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะวิจารณ์ และความต้องการอันที่จะรัก ชาบซึ้ง และเห็นคุณค่าศิลปะ และแนวความคิดใหม่นี้ก็เข้าถึงความสำคัญว่า จิตวิทยานั้นมีความสำคัญต่อบทบาทของความเจริญของงานในด้านสุนทรียแห่งจิตพิสัย หรือความรู้สึกในอารมณ์ในตัวผู้เรียน อีกทั้งไม่ลืมความสำคัญของการปฏิบัติงานศิลปะ (ศิลปะปฏิบัติ) โดยแตกต่างจากความหมายเดิมที่ว่า การบวนการทำงานศิลปะจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ตามปรัชญาพัฒนาการ เช่นเดิม ดังนั้นผลงานศิลปะจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญ ซึ่งการวางเนื้อหาและหน่วยของการเรียนรู้นั้นควรออกแบบสร้างให้สนองเป้าหมายทั้ง 4 แกน และมาจากเครือข่ายที่กว้างขวางของทัศนศิลป์ ซึ่งรวมทั้งศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะประยุกต์ วิจิตรศิลป์จากวัฒนธรรมต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเรียนรู้ทั้ง 4 แกนนั้นจะต้องทำในลักษณะบูรณาการ เพราะแต่ละแกนนั้นสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Clark, G.; Day, M.D.; and Geer, W.D., 1987)

จากงานวิจัยศึกษารากฐานทางสุนทรียะของชุมชนชาวประมงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตพิสัยตามแนวทางของ DBAE ดัก แบลนด์ และคริสติน คองดอน (Blandy, D. and Congdon, C., 1988) พบว่า วัตถุประสงค์ระดับพื้นฐานของแต่ละท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพและศักยภาพด้านสุนทรียได้เช่นกัน มิใช่แต่เพียงผลงานศิลปะเท่านั้น ดังนั้นศิลปะศึกษาควรให้ความสนใจต่อการเรียนการสอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น การใช้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านร่วมกับกับการเรียนการสอนศิลปะจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความรู้และประสบการณ์ด้านต่างๆตามแนวทางของ DBAE ดังนี้

(ด้านสุนทรียะ) การให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะของเด็กนักเรียนเป็นอย่างมาก การปลูกฝังให้เยาวชนมีความรู้สึกมีความสุขที่ได้มาใช้เวลาว่างในพิพิธภัณฑ์นั้นถือว่าการปูพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และโครงสร้างทางสุนทรียภาพในศิลปะตั้งแต่เด็ก ๆ นั้นจะนำการเรียนรู้เรื่องอื่นๆในชีวิตประจำวันของตัวเอง ทั้งยังสามารถถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดความสนใจและจินตนาการ และเห็นคุณค่าทางศิลปะและความงาม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประสบการณ์สุนทรียะของผู้เรียนเป็นอย่างมาก (Adams, Bettelheim, Zeller, Walsh-Piper, K., อารี สุทธิพันธ์, วิบูลย์ ลีสุวรรณ)

(ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์) และเมื่อการเรียนการสอนศิลปะอยู่ในรูปแบบ DBAE นี้แล้ว พิพิธภัณฑ์จึงกลายเป็นเสมือนสื่อแหล่งหนึ่งที่จะสามารถนำมาช่วยเพิ่มพูนสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี (ศรีนทรา บัณฑาคม, 2544)

(ด้านศิลปะวิจารณ์) การเปิดให้นักเรียนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ได้มีการสนทนาและวิพากษ์วิจารณ์วัตถุที่ได้เห็นภายในพิพิธภัณฑ์หลังการเยี่ยมชม จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกในด้านความคิดอย่างอิสระและมีจินตนาการเพิ่มขึ้น (Jensen, N., 1994)

(ด้านศิลปะปฏิบัติ) ควรมีการจัดกิจกรรมด้านศิลปะปฏิบัติในโรงเรียนภายหลังการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องโดยมีการยกตัวอย่าง เช่น การเขียน การแสดงละคร งานปติมากรรม หัตถกรรม และงานศิลปะแบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้เห็นในพิพิธภัณฑ์ (Ambrose & Paine, 1993)

1.3 การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในประเทศไทยการเรียนการสอนโดยทั่วไปได้ถูกกำหนดจุดประสงค์ของการศึกษาอยู่ 3 ระดับ คือ จุดประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์เฉพาะวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ (สุมิตรคุณานุกร, 2518)

1.3.1 จุดประสงค์ของหลักสูตร เป็นจุดประสงค์ในลักษณะกว้างและจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาของชาติ (สมบุญ ชิตพงษ์, 2523) ทั้งนี้การกำหนดเป้าหมายทางการศึกษาจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่างๆที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1.3.1.1 พุทธิพิสัย มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถทางสติปัญญา

1.3.1.2 จิตพิสัย มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง

1.3.1.3 ทักษะพิสัย มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านทักษะหรือความชำนาญในการใช้วัยวะต่างๆของร่างกาย (Bloom, 1982)

1.3.2 จุดประสงค์เฉพาะวิชา ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวิชาศิลปะศึกษา ตามโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษามีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

1.3.2.1 เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานด้านศิลปะ

1.3.2.2 เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป

1.3.2.3 เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม

1.3.2.4 เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

1.3.3 จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเฉพาะเจาะจง โดยระบุลงไปว่าในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอะไรบ้าง ต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของชาติในระดับมัธยมศึกษาด้วย

โครงสร้างวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วิชาบังคับ

วิชาบังคับแกน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101	ศิลปะกับชีวิต 1	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 102	ศิลปะกับชีวิต 2	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 203	ศิลปะกับชีวิต 3	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 204	ศิลปะกับชีวิต 4	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศ 305	ศิลปะกับชีวิต 5	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 306	ศิลปะกับชีวิต 6	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรี ((เฉพาะวิชาทัศนศิลป์))

ศ 011	จิตรกรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 012	จิตรกรรม 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 013	จิตรกรรม 3	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 014	จิตรกรรม 4	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 015	ประติมากรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 016	ประติมากรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 017	การแกะสลัก	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 018	ภาพพิมพ์ 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 019	ภาพพิมพ์ 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0110	ออกแบบ 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0111	ออกแบบ 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0112	ออกแบบ 3	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0113	ออกแบบ 4	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0114	ศิลปะไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0115	ศิลปะไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้

ศ 0116	ศิลปะพื้นบ้าน	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0117	ศิลปะการตกแต่ง 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0118	ศิลปะการตกแต่ง 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0119	ศิลปะการแต่งกาย	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์เฉพาะวิชา ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวิชาศิลปศึกษาตามโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษามีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

1.3.3.1 เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานด้านศิลปะ

1.3.3.2 เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป

1.3.3.3 เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม

1.3.3.4 เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัดและ

ความสนใจของตนเอง

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ มีชีวิตเป็นสุขในสังคม ครูศิลปะจำเป็นต้องที่ความรู้ความเข้าใจทั้งด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชาและวิธีสอน และหนึ่งในวิธีสอนศิลปศึกษาที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบัน คือวิธีการสอนโดยพาไปศึกษานอกสถานที่ (วุฒิ วัฒนสิน, 2542)

1.4 การทัศนศึกษาในวิชาศิลปศึกษา

การศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายและสนใจตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่เป็นอย่างมาก (วุฒิ วัฒนสิน, 2542)

เซลเลอร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ของพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเท็กซัสกล่าวว่าในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษานั้น ครูศิลปะและผู้บริหารต่างตระหนักถึงความจำเป็นและประโยชน์ที่ได้รับจากการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ชมผลงานศิลปะต้นแบบ นอกจากที่นักเรียนชื่นชมผลงานศิลปะที่มีคุณค่าทางความงามและเทคนิคในการสร้างงานศิลปกรรมแล้ว ในการนี้นักเรียนยังได้พัฒนาความรู้สึกทางด้านสุนทรียภาพด้วย ในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยการศึกษางานศิลปกรรมต้นแบบนั้น เซลเลอร์เห็นคุณค่าอันใหญ่หลวงของการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานและการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงสุนทรียศาสตร์ที่แท้จริง และการศึกษาจากศิลปกรรมต้นแบบ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับในคุณค่าที่ต่างกัน ระหว่างงานศิลปกรรมต้นแบบและรูปภาพจำลอง (Zeller, 1985)

เบียร์สลีย์ (Beardsley, 1958) เห็นว่า มีครูศิลปะจำนวนมากที่สอนทางสุนทรียศาสตร์ได้ พัฒนารูปแบบการสอนวิชาศิลปะนิยมให้มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น โดยใช้วิธีการสอนให้นักเรียนได้ชื่นชม และศึกษาผลงานศิลปกรรมต้นแบบในพิพิธภัณฑ์

จากจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาวิชาศิลปะศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังกล่าวข้างต้น ที่เน้นถึงการเห็นคุณค่าของศิลปะและมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย ผนวกกับประโยชน์ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ในการทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่อส่งเสริมการสอนสุนทรียศาสตร์ ตลอดจนแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 8 พิพิธภัณฑ์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งรวมข้อมูลทางศิลปะที่มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

2. บทบาทและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษากับศิลปะศึกษา

2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์

ศาสตร์เรื่องพิพิธภัณฑ์ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การสัมมนาเรื่อง หน้าทีทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถานซึ่ง UNESCO จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2501 ที่ Rio de Janeiro Brazil ทำให้ความหมายขอบข่ายของพิพิธภัณฑ์มีการพัฒนามาโดยตลอด ความหมายที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ ความหมายที่สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museums : ICOM) กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตรา 3 และ 4 ดังนี้ (ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์, 2530)

มาตรา 3 "สถาบันถาวรใดก็ตามที่ตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลประโยชน์หากำไรจัดตั้งขึ้นเพื่อบริการรับใช้สังคมและเพื่อการพัฒนาสังคมและเปิดให้สาธารณชนทั่วไปเข้าชมเพื่อประโยชน์ในทางส่งเสริมการอนุรักษ์ การค้นคว้าวิจัย การสื่อสารความรู้ความเข้าใจและจัดแสดงเผยแพร่โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาหาความรู้เพื่อการเล่าเรียนและเพื่อความบันเทิงใจต่อหลักฐานทางวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติ ถ้าสถาบันใดอยู่ในขอบข่ายนี้ สถาบันนั้นถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน"

มาตรา 4 ยังได้กล่าวถึงคำจำกัดความว่าพิพิธภัณฑ์สถานยังรวมถึง

- ก. สถาบันเพื่อการอนุรักษ์หรือสงวนรักษาและแกลเลอรีที่จัดแสดงและเปิดบริการอย่างถาวร เช่น หอสมุด หอจดหมายเหตุ
- ข. โบราณสถานทางธรรมชาติวิทยาแหล่งทางโบราณคดีและแหล่งทางชาติพันธุ์วิทยา ตลอดจนโบราณสถานทางประวัติศาสตร์และแหล่งหรือสถานที่ที่ลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ในตัวเองโดยธรรมชาติซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และปลูกฝังความรู้ความเข้าใจ
- ค. สถาบันที่จัดแสดงเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต เช่น สวนพฤกษชาติ สวนสัตว์ สถานเลี้ยงสัตว์น้ำ บริเวณสงวนสิ่งมีชีวิต (Vivara) วนอุทยาน ฯลฯ

ง. สถานที่ธรรมชาติที่จัดไว้เป็นเขตสงวน

จ. ศูนย์วิทยาศาสตร์และหอดาราศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีความหมายอื่นที่เผยแพร่อีกมากมาย อาทิเช่น

พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถาบันที่ตั้งขึ้นอย่างถาวร มิได้มุ่งหวังการค้ากำไร มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาเล่าเรียน และสุนทรีย์ภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เป็นสถาบันที่ดำเนินงานโดยคณะบุคคลมืออาชีพ ซึ่งทำหน้าที่แสวงหาวัตถุสิ่งของเข้ามาเป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์ ทำหน้าที่ดูแล บำรุง รักษา อนุรักษ์ ค้นคว้า วิจัย หารายละเอียดวัตถุสิ่งของเหล่านั้นและจัดแสดงเผยแพร่แก่สาธารณชนเป็นปกติวิสัย

พิพิธภัณฑ์ คือ สถาบันที่ซึ่งเป็นอาคารอันเป็นที่เก็บรวบรวมจัดแสดงวัตถุสิ่งของต่างๆ เพื่อการตรวจพินิจ (Inspection) เพื่อการศึกษาหาความรู้ (Study) และเพื่อความสนุกเพลิดเพลิน (Enjoyment)

พิพิธภัณฑ์ แยกตามรูปคำและความหมายได้ดังนี้

"พิพิธภัณฑ์" เป็นภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า "ต่างๆ กัน"

"ภัณฑ" แปลได้ว่า "สิ่งของเครื่องใช้"

"พิพิธภัณฑ์" แปลรวมความได้ว่า "สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ นานา ที่เก็บรวบรวมไว้ เพื่อการชื่นชมและศึกษาหาความรู้ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่จัดตั้งแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุและเป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติทางสติปัญญา (Intellectual Property) ทั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเป็นหลักฐาน ที่บรรดาผู้มีสติปัญญาจะให้เป็นสถานที่ค้นคว้า และเป็นพยานอ้างอิงความรู้ตามศิลปวิทยาการในแขนงต่างๆ ตั้งแต่ความรู้ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด พิพิธภัณฑ์สถานจึงมิใช่สมบัติเฉพาะของประชาชนและประเทศชาติหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นสมบัติรวมของโลก

และความหมายที่กรมศิลปากร (กรมศิลปากร, 2532) ได้รวบรวมไว้และเผยแพร่มีดังนี้

Webster's dictionary of synonym บัญญัติความหมายของ พิพิธภัณฑ์สถานไว้ว่า พิพิธภัณฑ์สถานเป็นที่สะสมหรือรวบรวมวัตถุทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ สิ่งแปลกประหลาดและศิลปะวัตถุ

Carter v. Good (ed) Dictionary of Education ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานไว้ว่า เป็นสถานที่รวบรวมหรือสงวนวัตถุที่มีความสำคัญทางธรรมชาติวิทยาศาสตร์และศิลปะ

ศาสตราจารย์ฟอยล์ (Foyles) แห่งมหาวิทยาลัยโรเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานว่าเป็นสถาบันซึ่งมีวัตถุประสงคที่จะเก็บรักษาวัตถุที่แสดงถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (อ้างถึงใน จิรา จงกล, 2532)

นิคม มุสิกคามะ และคณะ (นิคม มุสิกคามะ และคณะ, 2521) ได้สรุปความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานว่า คือสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวม สงวนรักษา และจัดแสดงวัตถุที่มีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า และความเพลิดเพลิน ตามคำจำกัดความนี้ได้รวมความหมายถึงหอศิลปะ อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ และสถานที่อื่นๆ

นิเชต สุนทรพิทักษ์ (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2522) ได้สรุปความหมายของพิพิธภัณฑ์ว่า พิพิธภัณฑ์ประเภทต่างๆนั้น เป็นเสมือนสถานศึกษาเปิดเฉพาะวิชาที่จัดกิจกรรมและเรื่องราวที่น่าสนใจ น่ารู้ น่าศึกษา ไว้ให้ผู้สนใจทั้งหลายได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามใจปรารถนา ลักษณะของพิพิธภัณฑ์นั้นต้องจัดว่าเป็นสถานศึกษาที่เปิดโอกาสอันเท่าเทียมกันอย่างยิ่งให้แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดชีวิตโดยอิสระ

พาลเมอร์ (Palmer, 1954) ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า มิวเซียม (Museum) ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Mouseion มีความหมายว่า "Temple of muses" คือเทวาลัยของเทพธิดาทั้ง 9 ซึ่งล้วนแต่ทรงคุณวุฒิในสรรพวิทยาการต่างๆที่ศึกษาเล่าเรียนกันอยู่ในสมัยกรีก

ฟลานาแกน (Flanagan, 1983) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พิพิธภัณฑ์สถานเป็นสถาบันถาวรที่รวบรวม ค้นคว้า รักษา วิจัย และจัดแสดงหลักฐาน วัตถุ สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ และพิพิธภัณฑ์ที่มีจุดประสงค์ที่จะศึกษา ค้นคว้า พัฒนา และบริการความรู้ความบันเทิงให้แก่สังคม

วิททิช และ ชูลเลอร์ (Wittich and Schullor, 1973) ให้คำนิยามว่า พิพิธภัณฑ์ คือ สถานที่สะสมและรวบรวมสิ่งของจริงดั้งเดิมหรือของตัวอย่าง เพื่อการศึกษาวิจัยและจัดแสดง ในการแสดงพิพิธภัณฑ์มีการออกแบบและใช้เทคนิควิธีต่างๆ เช่นจัดเป็นไดโอรามา (Diorama) หุ่นจำลอง เพื่อให้หน้าดู น่าชม น่าสนใจ เสนอต่อสาธารณชน

นอกจากนี้ยังมีคำในภาษาอังกฤษที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าพิพิธภัณฑ์อีกหลายคำ เช่น Cabinet, Closet, Villa, Gallery, Collection etc. (ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์, 2530)

ดังนั้น ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานจึงหมายถึงสถาบันที่มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวม สงวนรักษาวัตถุต่างๆ ที่เป็นหลักฐานสำคัญทางวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ อันสัมพันธ์กับมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อการปลูกจิตสำนึกในการสืบสานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นเสมือนสื่อกลางที่จะสานสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบันเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่สาธารณชนโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆทั้งสิ้น

2.2 ชนิดของพิพิธภัณฑ์

ในระยะแรกพิพิธภัณฑ์มิได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ประการใดประการหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากเพียงเพื่อรวบรวมวัตถุที่น่าสนใจไว้เท่านั้น ต่อมาระบบและแนววิถีแห่งการบริหารและการศึกษาได้พัฒนาจนเกิดวัตถุประสงค์ที่แน่นอนและสามารถแบ่งแยกชนิดของพิพิธภัณฑ์ได้ โดยสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติได้จำแนกชนิดของพิพิธภัณฑ์ออกเป็นสาขาต่างๆ ตามหัวข้อแห่งการอภิปรายของนักการพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ทั่วโลกเป็นสาขาดังนี้ (นิคม มุสิกะคามะและคณะ, 2521)

- 1) พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ (Museum of Arts)
- 2) พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย (Gallery of Contemporary Arts)
- 3) พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติวิทยา (Natural History Museum)
- 4) พิพิธภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์และเครื่องจักรกล (Museum of Science and Technology)
- 5) พิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology) ซึ่งแบ่งเป็นสาขาย่อยตามรายละเอียดการจัดแสดง ได้แก่
  - ก. พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological Museum)
  - ข. พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นเมือง (Folk Art Museum)
  - ค. พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (Open Air Museum)
- 6) พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Museum of History and Archaeology)
  - ก. พิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดี (Museum of Archaeology)
  - ข. พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ (Museum of History)
  - ค. พิพิธภัณฑ์ประจำโบราณสถาน (Site Museum)
- 7) พิพิธภัณฑ์ประจำเมืองหรือท้องถิ่น (Regional Museum - City Museum)
- 8) พิพิธภัณฑ์แบบพิเศษ (Specialized Museum)
- 9) พิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา (University Museum)

2.3 หน้าที่และบทบาทของพิพิธภัณฑ์

สว่าง เลิศฤทธิ์ (สว่าง เลิศฤทธิ์, 2536) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ในฝรั่งเศสในอีกแง่มุมหนึ่งว่า มีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

- 1) พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ พิพิธภัณฑ์แทบทุกแห่งในฝรั่งเศสจะมีนักเรียนตั้งแต่อนุบาล จนถึงปริญญาเอก ไปศึกษาหาความรู้ พิพิธภัณฑ์มีหลายรูปแบบด้วยกัน

เช่น พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ พิพิธภัณฑ์จึงเป็นแหล่งให้ความรู้
แขนงต่างๆ มากมาย

2) พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในฝรั่งเศสทุกวันหยุด พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งจะ
เต็มไปด้วยผู้คนทุกเพศทุกวัย พื้นที่ภายนอกจะถูกจัดเป็นส่วน ที่นั่งพักผ่อน มีร้านอาหาร และสิ่ง
อำนวยความสะดวกอื่นๆ อีกมากมาย

3) พิพิธภัณฑ์ เป็นแหล่งอนุรักษ์ และสงวนรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในปัจจุบัน
พิพิธภัณฑ์ในฝรั่งเศส เริ่มให้ความสำคัญแก่เด็กมากขึ้น มีการปรับปรุงห้องจัดแสดงให้เหมาะสม
กับการรับรู้ของเด็ก เช่น เด็กเล็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ออก จะจัดห้องให้เด็กเรียนรู้ โดยการจับต้อง
หรือ ประสาทสัมผัส ส่วนเด็กโตก็จะจัดห้องนิทรรศการ ให้มีตัวหนังสือมากขึ้น และมีกิจกรรม
เสริม ทั้งหมดนี้เพื่อเสริมสร้างให้เด็กโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของประเทศ

นอกจากนี้ กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่า เป็นสถาบันของประชาชน
พิพิธภัณฑ์ต้องเป็นศูนย์ชุมชน และบริการชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับ
การศึกษา เป็นสถานที่ให้ความรู้และความบันเทิง รวมทั้งการนำพิพิธภัณฑ์ไปสู่ชุมชนต่างๆอย่าง
ทั่วถึงอีกด้วย (จิรา จงกล, 2532; อังคณา วสุรวงศ์, 2533) พิพิธภัณฑ์จึงมีหน้าที่รวบรวมวัตถุ
จำแนกประเภทและศึกษาวิจัย บันทึกหลักฐาน สงวนรักษา รักษาความปลอดภัย จัดแสดง ให้
บริการการศึกษา การประชาสัมพันธ์ และมีบทบาททางสังคมในด้านต่างๆ

นิคม มุสิกคามะ (2536) จิรา จงกล (2532) และแอมโบรซและเพน (Ambrose and
Paine, 1993) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ตามหลักวิชาการพิพิธภัณฑ์ไว้เป็นหมวด
ใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1) การรวบรวมวัตถุ (Collection) การรวบรวมเป็นหน้าที่ประการหนึ่งในจำนวนงาน
ใหญ่ๆ ในพิพิธภัณฑ์เพราะถ้าปราศจากงานชิ้นนี้แล้ว พิพิธภัณฑ์จะเกิดขึ้นไม่ได้โดยเด็ดขาด การ
รวบรวมเรื่องราวต่างๆ สามารถให้ความรู้อย่างกว้างขวางแก่ผู้ที่เข้ามาชม การรวบรวมสิ่งเหล่านี้
ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และการเก็บรักษา และวัตถุที่เก็บรวบรวมในระยะแรกมักเกี่ยวกับจำพวก
งานทางศิลปะและหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อสนับสนุนอารยธรรมเบื้องต้น

2) การจำแนกประเภทและศึกษาวิจัย (Identifying) คือ การจำแนกประเภทวัตถุให้ถูก
ต้องและแน่นอนตามลักษณะทางกายภาพ อายุ รูปแบบ สมัย ที่มา แหล่งกำเนิด หากไม่สามารถ
ตรวจสอบได้ อาจทำการค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติม โดยวิธีเปรียบเทียบและทดลองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้
จริง โดยมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้กับวัตถุนั้นได้ศึกษาตัวอย่างของวัตถุแต่ละชิ้นที่ได้รับ นอกจากนี้
พิพิธภัณฑ์ยังจะต้องให้บริการแก่ประชาชนในเรื่องการตรวจสอบวัตถุและข้อเท็จจริงทางวิชาการ
อีกด้วย

รวมทั้งเจ้าหน้าที่และนักวิชาการในพิพิธภัณฑ์จะต้องศึกษา ค้นคว้า วิจัย และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในเรื่องที่ตนสนใจ เพื่อยกระดับพิพิธภัณฑ์ของตนให้เสมือนสถาบันการศึกษา สถาบันหนึ่งที่สร้างสรรค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นที่ยึดถือแก่ประชาชนทั่วไป (จิรา จงกล, 2532)

3) การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การจัดรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานวัตถุที่รวบรวมไว้แล้วจดลงในป้ายหรือสลากใส่ลงบนวัตถุ ตู้ใส่วัตถุ และจำเป็นจะต้องบันทึกหลักฐานไว้ในทะเบียนใหญ่ ซึ่งจะแสดงถึงสิ่งที่รวบรวมมานั้นทั้งหมด ตามลำดับวันเดือนปีหรือบันทึกในเล่ม สมุดเป็นชุดๆ เช่นเดียวกับเรื่องราวที่ได้ลงทะเบียนไว้และลงตามลำดับวันเดือนปี เช่นเดียวกันและจะได้รับความสะดวก เมื่อมีสารบัญที่บันทึกตัวอย่างแต่ละชิ้นลงบนบัตรซึ่งมีเรื่องราวต่างๆ ของวัตถุในบัตรนั้นซึ่งมีการนำไปเก็บไว้ที่ปลอดภัย

4) การสงวนรักษา (Preservation) การเก็บรักษาวัตถุต่างๆ ต่อการทำลายทางฟิสิกส์หรือการเสื่อมทางเคมีหรือการคุกคามโดยพวกอินทรีย์สาร ซึ่งจะมีวิธีการเก็บรักษาวัตถุต่างๆ ตามแต่ลักษณะของวัตถุนั้นๆ รวมทั้งการซ่อมแซมเมื่อเกิดการชำรุดเสียหาย

5) รักษาความปลอดภัย (Security) การสงวนรักษาให้ปลอดภัยจากการเสื่อมชำรุดตามกาลเวลา และคุ้มครองความปลอดภัยจากโจรและอัคคีภัย โดยระบบรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสมกับประเภทของพิพิธภัณฑ์และสภาพแวดล้อม ซึ่งรวมไปถึงการบรรจุ การขนส่งวัตถุ และการควบคุมจำนวนวัตถุให้เหมาะสมกับสถานที่ที่จัดแสดง

6) การจัดแสดง (Exhibition) การจัดแสดงเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้ชม ให้เกิดการคิดเปรียบเทียบกันระหว่างสิ่งใกล้เคียงและสร้างความนึกคิดของคนทั้งกลุ่ม การจัดนั้นจะต้องทำให้สะดุดตาของผู้ชมและผู้ผ่านไปมา รวมทั้งก่อให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามาพิจารณาอย่างใกล้ชิดๆ การจัดแสดงต้องใช้ความรู้ทางธรรมชาติและใช้จิตวิทยาในการออกแบบ ตลอดจนความชำนาญในการจัดวัตถุชนิดต่างๆ จุดมุ่งหมายของการจัดแสดง ต้องใช้เทคนิคในการจัดห้องแสดง การใช้สื่อทางศิลปะประกอบด้วยเครื่องประดับและเครื่องตกแต่ง สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้

ไอส์เนอร์ และ ดอบส์ (Eisner and Dobbs, 1998) และ นิคม มุสิกคามะ (2536) กล่าวว่า การจัดนิทรรศการต้องมีวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง คำนี้ถึงเนื้อหา กิจกรรมทางการศึกษา และอาจใช้สื่อต่างๆ มาประกอบการจัดแสดงได้ เช่น สไลด์ วิดีทัศน์ เอกสาร หุ่นหรือโมเดล เอกสาร และคำบรรยาย

ฮูเปอร์-กรีนฮิลล์ (Hooper-Greenhill, 1991) กล่าวว่า การจัดนิทรรศการเป็นกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ และนิทรรศการเป็นช่องทางสื่อสารที่สามารถทำให้การสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพช่องทางหนึ่ง เพราะนิทรรศการเป็นสื่อที่

สามารถเห็นด้วยตา ผู้ชมจะมีเวลาให้พิจารณาและทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระ รวมทั้งวัตถุ ประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการจะสื่อสารด้วย

7) การบริการทางการศึกษา (Education Service) สิ่งที่ถูกจัดแสดงจะต้องกระทำใน การจัดแสดงงานต่างๆ คือ การเร้าความรู้สึกของผู้ชมให้เกิดความอยากเห็นต่อสิ่งที่จัดแสดง และ ความอยากรู้อยากเห็นนี้จะทำให้ได้รับคำตอบเป็นที่น่าพึงพอใจ ความอยากรู้อยากเห็นไม่ควร จำกัดเฉพาะตัวอย่างชิ้นเดียวต่อหน้าผู้ชมแต่ควรจะมากกว่านั้น ซึ่งการสร้างความรู้ทางการศึกษา เหล่านี้สามารถนำไปใช้ได้ถึงปัญหาการรับรู้ของคนตามความรู้สึกในทางศิลปะ ความนึกคิดและ อุดมคติ การจัดแสดงตัวอย่างวัตถุเป็นกลุ่มและมีคำอธิบายประกอบ เป็นการสอนผู้ชมถึงความรู้อย่างเบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาทางวิทยาศาสตร์และศิลปะ และนี่เป็นจุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์ที่จะให้ ความรู้อย่างกว้างขวางแก่ผู้ชมจนถึงที่สุด

8) การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) การบริการที่ทำให้เกิดความสะดวกรสบายและ ความพึงพอใจแก่ผู้ชม รวมทั้งการสร้างภาพพจน์และความสัมพันธ์ระหว่างตัวพิพิธภัณฑ์กับ ประชาชนถือว่าการประชาสัมพันธ์ทั้งสิ้น ซึ่งงานประชาสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับปัจจัย ต่างๆหลายประการ เช่น การจัดทำสมาชิกหรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (โลจนา มโนทัย, 2543) การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม บริการให้ความสะดวกสบายแก่ผู้ชม ร้านค้า การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ โดยเฉพาะการโฆษณาประชาสัมพันธ์จะทำได้โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เทปโทรทัศน์ การแสดงต่างๆ (จิรา จงกล, 2532) และการสารสนเทศ (Wolins, I., 1985) เพื่อ เข้าถึงผู้ชมทุกระดับได้ง่ายยิ่งขึ้น

9) การประเมินผล (Evaluation) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกระดับจำเป็นต้อง มีการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ รวมทั้งสามารถตรวจสอบ ได้โดยการประกันคุณภาพภายใน (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2543) และในฐานะที่พิพิธภัณฑ์ก็ถือเป็น สถาบันการศึกษานอกระบบอย่างหนึ่ง จึงมีควรรนำระบบการประเมินผลมาใช้ เพื่อพัฒนาความ พร้อมของบุคลากร การบริหาร การปฏิบัติงาน งานวิชาการ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ใช้ (ศิระสิทธิ์ ภูเพชร, 2538) ซึ่งพ้องกับวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539) ที่กล่าวว่า การดำเนินงานที่มีเป้าหมายชัดเจน มีระบบการดำเนินงานที่ตรวจสอบได้ จะเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินงานได้รับการ สนับสนุนและได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและประชาชนต่อไป

ฮูเปอร์-กรีนฮิลล์ (Hooper-Greenhill, 1991) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการประเมินผล พิพิธภัณฑ์เอาไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ควรมีการประเมินผลการดำเนินงานจากผู้ชม โดยวิเคราะห์จากผู้ชม ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์ เพื่อการพัฒนาด้านการบริการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และ ตรงกับความต้องการของผู้ชม ทั้งยังสามารถพัฒนาด้านต่างๆเพิ่มเติมอีกด้วย และจิรา จงกล (2532) ก็มีความเห็นสอดคล้องว่า การประเมินผลหรือการศึกษาความคิดเห็นหรือความต้องการ

ของผู้ชมกลุ่มต่างๆ จะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงกิจกรรมและการจัดบริการให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการวิจัยจากผู้ชมนั้นต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ในการรวบรวมวัตถุ จำแนกประเภทและศึกษาวิจัย ทำบันทึกหลักฐาน สงวนรักษา รักษาความปลอดภัย จัดแสดง บริการทางการศึกษา ประชาสัมพันธ์ และประเมินผล ล้วนเป็นบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันการศึกษานอกระบบที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกระดับชั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ พิพิธภัณฑ์ในอนาคตจึงถือเป็นเสมือนแหล่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปลูกฝังการใช้พิพิธภัณฑ์อย่างถูกต้องด้วยการให้บริการการศึกษาแก่เยาวชนอย่างถูกวิธี จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งช่วยพัฒนาศักยภาพและทักษะด้านต่างๆของเยาวชนให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้

2.4 การบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์

2.4.1 ความสำคัญของการบริการการศึกษา

การบริการหรือการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งของเยาวชนและประชาชนทั่วไป โดยมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ไว้ต่างกัน ดังนี้

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2530) จิรา จงกล (2532) กล่าวว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้บุกเบิกการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์สำหรับผู้ชมทุกวัย และเป็นศูนย์การศึกษาสำหรับประชาชน ทั้งยังเป็นแหล่งเสริมความรู้ให้กับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ ประสบการณ์แวดล้อม และการสัมผัสด้วยมือ ตา และหู ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความรู้โดยการบรรยาย ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จะมีฝ่ายการศึกษาเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆทางด้านการศึกษา เช่น การอธิบาย อบรม ประชุม อภิปราย การสัมมนาทางวิชาการ และการจัดบทเรียนหรือโปรแกรมต่างๆเพื่อรองรับความต้องการจากกลุ่มผู้สนใจ โดยมีเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ รวมทั้งการจัดสิ่งพิมพ์และผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

2.4.2 ความหมายของการบริการการศึกษา

การให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ คือ การให้การสนับสนุนต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ชม (ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่) กับวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ มิใช่เป็นการสอนโดยตรง แต่เป็นการแนะนำหรือเป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดความสนใจ และแรงบันดาลใจ รวมทั้งการช่วยให้ผู้ชมมองที่วัตถุและเรียนรู้โดยตรงจากวัตถุนั้น โดยการหาคำตอบจากการตั้งคำถาม (Ambrose and Paine, 1993)

หนังสือเรื่อง Museum for a New Century ในปี 1984 เน้นว่า การเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์ คือ การรวบรวมความคิดและความคิดเห็น และทำให้รู้สึกซาบซึ้งในสุนทรีย์และวัฒนธรรม (Zeller, T., 1985)

2.4.3 หลักการและนโยบายในการบริการการศึกษา

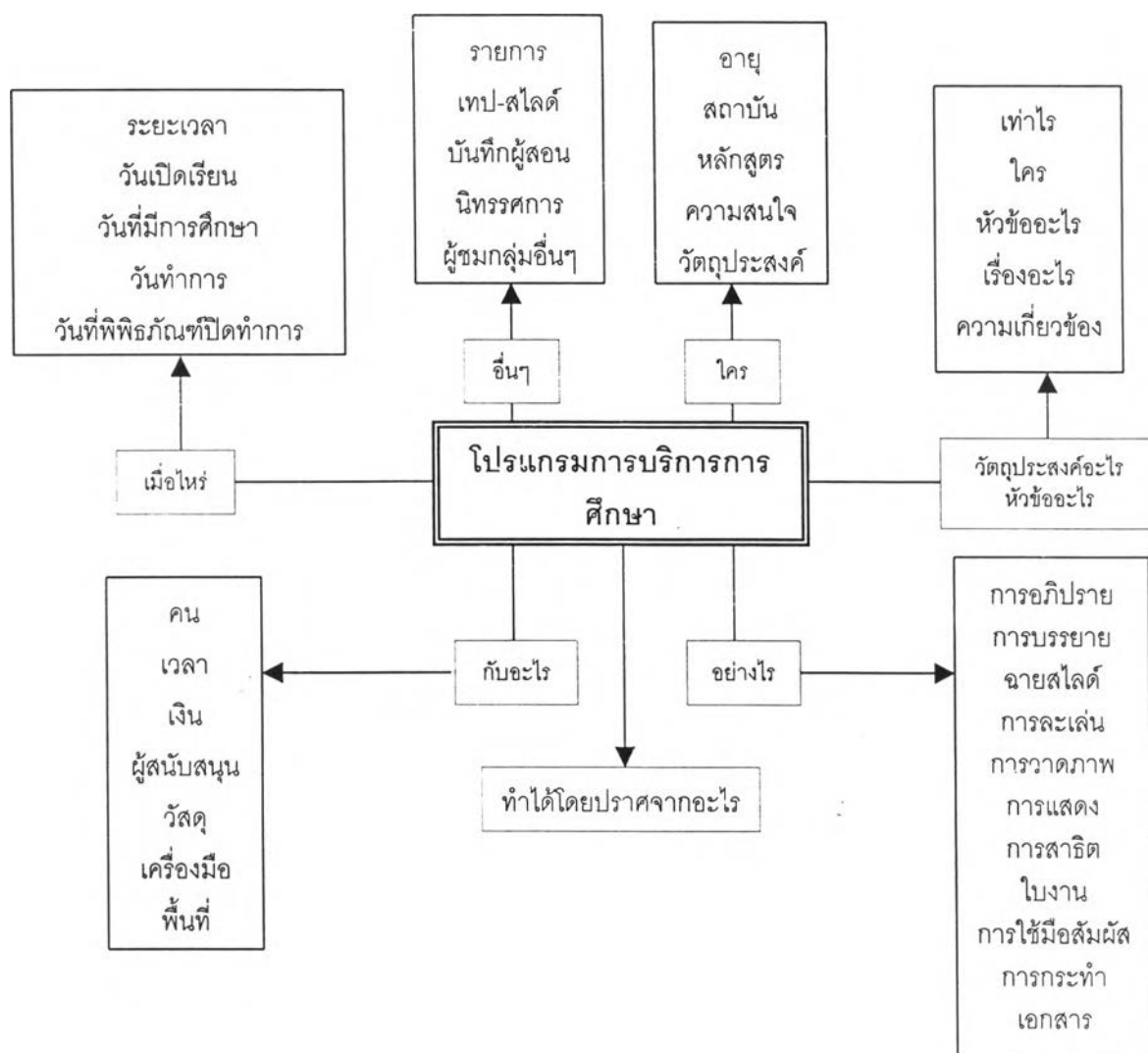
จากข้อความข้างต้น เราจะเห็นว่า การบริการหรือการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์ และมีผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ได้กล่าวถึงหลักการและนโยบายในการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ไว้ต่างๆกัน ดังนี้

สกรีเวน (Screven, 1976) กล่าวว่า นโยบายของการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ คือ การเปิดกว้างทางความคิด การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเห็นคุณค่า และวิธีการคิดแบบใหม่ๆ

นิวตันและซิลเวอร์ (Newton and Silver, 1978 อ้างถึงใน Zeller, 1985) กล่าวว่า หลังจากที่ได้ศึกษาโรงเรียนจำนวน 15 โรงเรียน ที่มีโปรแกรมทัศนศึกษาและได้รวบรวมวัตถุประสงค์ของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ไว้ ดังนี้ 1) ช่วยให้เยาวชนรู้สึกว่าการพิพิธภัณฑ์เหมือนกับบ้านและเห็นคุณค่าของมัน 2) แนะนำให้นักเรียนใช้ประสบการณ์ในการมองพินิจพิจารณา เพื่อช่วยในการเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น 3) ให้โอกาสนักเรียนได้เข้าใจและเห็นความสำคัญของผลงานทัศนศิลป์เอง รวมทั้งสนุกกับศิลปะอื่นๆ

ฮูเปอร์-กรีนฮิลล์ (Hooper-Greenhill, E., 1991) กล่าวว่า หลักการในการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุในพิพิธภัณฑ์กับความต้องการและความสนใจของผู้ชม ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงนี้ควรจะเป็นไปอย่างจับใจและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ เพราะผู้ชมย่อมมีความแตกต่างกัน นักวิชาการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์จึงต้องคำนึงถึงรูปแบบของการเรียนการสอน และการอธิบายถึงวัตถุที่จัดแสดง วิธีการคัดเลือกวัตถุ และเนื้อหาที่สอน ด้วยรูปแบบที่แตกต่างกัน และให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถในการรับรู้ของผู้ชมในแต่ละวัย

แผนภูมิที่ 1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน (Hooper-Greenhill, 1991)

การบริการการศึกษามีความมุ่งหมายในการให้ความสนับสนุนการเรียนการสอนในระบบ ทั้งส่วนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2530)

และจิรา จงกล (จิรา จงกล, 2532) ได้ชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการบริการการศึกษาใน พิพิธภัณฑ์ไว้ ดังนี้

1. ให้ความรู้จากวัตถุของจริงที่จัดแสดงไว้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักฐาน เรื่องราวที่สัมพันธ์กับวัตถุในพิพิธภัณฑ์
2. เพื่อเร้าความสนใจให้เกิดความคิด เกิดแรงบันดาลใจ ความอยากรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การค้นคว้าภายหลัง

3. เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและสร้างความประทับใจให้เกิดรู้สึกชื่นชมเห็นคุณค่าของวัตถุในพิพิธภัณฑ์
4. เพื่อส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดและเหตุผลจากการดูวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์
5. เพื่อเปิดกว้างทางความคิด สร้างทัศนคติที่ดี และสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าและชื่นชมยินดีแก่ผู้ชมที่มีต่อพิพิธภัณฑ์และวัตถุในพิพิธภัณฑ์
6. เพื่อฝึกทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการค้นคว้าศึกษา
7. เพื่อฝึกนิสัยให้มีเหตุผล มีความคิดพิจารณารอบคอบ
8. เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
9. เพื่อสร้างนิสัยให้ตื่นตัวในการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเพราะถือว่าพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ซึ่งจะให้ประโยชน์ได้ตลอดไป (ปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต)
10. เพื่อพัฒนาส่งเสริมให้มีสเนียมสูง

นอกจากหลักการและวัตถุประสงค์ของการให้บริการทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์แล้ว เจ้าหน้าที่ ภัณฑารักษ์ ครูผู้สอน โรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน ในหนังสือพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ ของ แอมโบรซ และ เพน (Ambrose and Paine, 1993) ได้กล่าวไว้ว่า พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่สำคัญในจัดเตรียมการบริการด้านการศึกษาให้กับผู้เข้าชมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การบริการแบบนี้อาจอยู่ในรูปการจัดการเรียนการสอนภายในพิพิธภัณฑ์ หรืออาจเป็นการติดต่อประสานงานกับครูผู้สอน เพื่อให้ครูสามารถใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์และเจ้าหน้าที่ให้ได้มากที่สุด นักเรียนควรได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ฝอยคลาย และเป็นมิตรจากเจ้าหน้าที่ของทางพิพิธภัณฑ์ แอมโบรซและเพน กล่าวว่า ในทุกพิพิธภัณฑ์ควรจะมีผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาที่มีความเข้าใจในตัวพิพิธภัณฑ์และวัตถุที่สะสมไว้อย่างน้อย 1 คน และถือเป็นหน้าที่ที่จะช่วยผู้ชม (ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่) ในการใช้และเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะเด็กๆ เพราะผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาอาจเป็นผู้เดียวในพิพิธภัณฑ์ที่มีความรู้ทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่ซับซ้อน แล้วนำมานำเสนอผู้ชมในวิธีที่ง่ายแก่การเข้าใจ หรืออาจจะเรียกผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษานี้ว่า ล่ามในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ผิดนัก ในพิพิธภัณฑ์เล็กบางแห่งในอเมริกาที่ไม่สามารถจัดหาเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาประจำได้ อาจจะขอความร่วมมือจากศูนย์บริการโรงเรียนท้องถิ่นให้จัดหาครูมาประจำพิพิธภัณฑ์ในระยะเวลา 2-3 ปีก็ได้ อีกวิธีหนึ่งก็คือขออาสาสมัครที่มีทักษะที่เหมาะสมจากชุมชน ซึ่งอาจเป็นครูที่เกษียณหรืออดีตครูก็ได้ที่เต็มใจเจียดเวลามาช่วย หรือการขอผู้สนับสนุนทางการเงินก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะมาช่วยแบ่งเบาภาระในการจ่ายเงินเดือนผู้เชี่ยวชาญด้วยเช่นกัน

แอมโบรซและเพน (Ambrose and Paine, 1993) ยังเสริมอีกว่า มิใช่แต่การรอให้โรงเรียนมาเยี่ยมชมเท่านั้น พิพิธภัณฑ์มีโปรแกรมที่จะนำตนเองไปสู่โรงเรียนหรือชุมชน พิพิธภัณฑ์บางแห่ง

สามารถให้โรงเรียนยืมวัสดุออกไปได้ในระยะเวลาสั้นๆ เพื่อที่จะนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่จะต้องทำด้วยความระมัดระวังความเสียหายและความปลอดภัยด้วย การจัดสโมสรเด็กหรือกิจกรรมวันหยุดก็เป็นอีกวิธีหนึ่งในการชักชวนให้เด็กมีความสนใจในพิพิธภัณฑ์และจะก่อประโยชน์ในการศึกษาได้มาก ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างระมัดระวัง เพื่อให้เด็กทุกคนได้เข้าร่วมมากที่สุด อีกวิธีหนึ่งที่ได้ผลที่สุดในการจัดบริการการศึกษา คือ การจัดเทศกาล ซึ่งจะต้องมีการกำหนดหัวข้อเพื่อวางขอบเขตและรูปแบบการจัดเทศกาล และถ้าตั้งใจจัดขึ้นเพื่อโรงเรียน ก็น่าจะเป็นเรื่องที่มีหัวข้อเกี่ยวกับงานที่โรงเรียน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ถูกจัดให้มีขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์ และมีวัตถุประสงค์ในการบริการการศึกษาก็เพื่อเปิดกว้างทางความคิด สร้างความประทับใจ กระตุ้นให้เกิดความสนใจและกระตือรือร้น ให้ความรู้ในเรื่องราวที่เกี่ยวกับวัตถุในพิพิธภัณฑ์ เพิ่มพูนประสบการณ์ในการใช้วิจารณ์ญาณ รักและเห็นความสำคัญของวัตถุและตัวพิพิธภัณฑ์ ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และปลูกฝังทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งรู้สึกซาบซึ้งในสุนทรีย์ภาพและวัฒนธรรม โดยถือผู้ชมหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พิพิธภัณฑ์ต้องสร้างความร่วมมือกับองค์กรและชุมชนต่างๆ รวมทั้งระบบการศึกษาทั้งระบบอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 พิพิธภัณฑ์และแหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

"การศึกษา" ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลในแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็น การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะ

เป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตาม อัจฉริยะ การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

ในที่นี้ “การศึกษาตลอดชีวิต” หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียน มิใช่แต่เพียงการเรียนรู้ในโรงเรียนเท่านั้น เราสามารถเรียนรู้ได้ในแหล่งการเรียนรู้ที่แวดล้อมผู้เรียนและโรงเรียนได้ทุกแห่ง

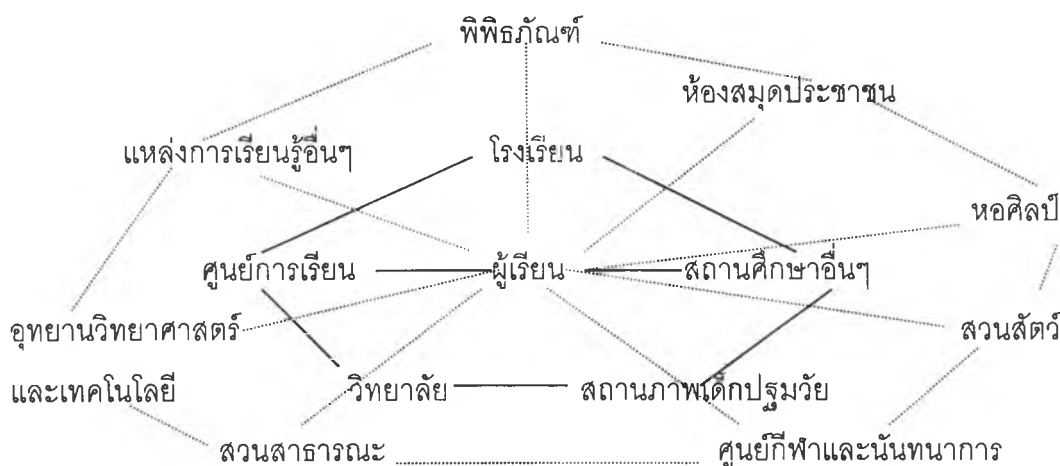
ดังนั้นคำว่า “แหล่งการเรียนรู้” หมายถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งข้อมูลและก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

คำว่า “พิพิธภัณฑ์” จึงถูกมองในฐานะแหล่งการเรียนรู้แก่ประชาชน ซึ่งตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้พิพิธภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่รัฐต้องส่งเสริมและจัดตั้งดัง มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

ในทำนองเดียวกันพิพิธภัณฑ์สามารถเข้ามาเป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นแหล่งกลางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนดังปรากฏในมาตรา 18 ข้อ 3 ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การเอกชน...และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด และ มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้

ดังนั้น ความหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พิพิธภัณฑ์ จึงเป็นแหล่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียนในทุกระดับและทุกระบบรวมทั้งเป็นสถาบันที่สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนภูมิที่ 1 ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสถานศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แผนภูมิที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน สถานศึกษา และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 12)

แผนภูมินี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสถานศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ตลอดเวลา แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังกล่าว ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น ส่วนสถานศึกษา ได้แก่ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบันมหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

แผนภูมิที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐและระบบการศึกษา

แผนภูมิที่ 2 นี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ที่แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลาง บริหารและจัดการโดยกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ และส่วนที่บริหารและจัดการศึกษาโดยเขตพื้นที่และระบบการศึกษาที่แบบเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (มาตรา 15)

หากพิจารณาถึงเนื้อหาในแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งที่ขึ้นกับส่วนกลางและเขตพื้นที่ จะพบว่าในมาตรา 23 ที่เน้นความสำคัญของความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาใน 5 เรื่อง ได้แก่

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ความรู้และทักษะ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร-ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

เนื้อหาความรู้ทั้ง 5 เรื่องดังกล่าว เมื่อผนวกกับความสามารถในการให้บริการการศึกษา กับผู้เรียน สามารถแบ่งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เป็น 2 ส่วน คือ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ขึ้นกับส่วนกลาง ซึ่งมีเนื้อหาที่มีความเป็นสากลสูงและให้บริการทางการศึกษาแก่คนหมู่มาก ในขณะที่ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ขึ้นอยู่กับเขตพื้นที่ มีเนื้อหาหนักไปในเรื่องของท้องถิ่นและตอบสนองความต้องการการบริการทางการศึกษาของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

หากพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับระบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การเชื่อมโยงดังกล่าว โดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรา 18 (3) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีศักยภาพสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานอาจดำเนินการได้ในฐานะศูนย์การเรียน ซึ่งศูนย์การเรียนมีสถานภาพเป็นสถานศึกษาตามมาตรา 4 ที่สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ (มาตรา 15)

2.6 บทบาทของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน

พิพิธภัณฑ์มิใช่เพียงสามารถให้ความรู้ภายในตัวพิพิธภัณฑ์เองเท่านั้น พิพิธภัณฑ์ยังถือว่าการบริการสื่อการสอนเป็นการบริการและให้การศึกษ้อีกอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน ดังที่เบอร์รี่ (Berry, 1998) กล่าวว่า เนื่องจากครูผู้สอนมีปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอนต่างๆ ในวิชาศิลปศึกษา ไม่ว่าจะเป็น สไลด์ แผ่นใส โปสเตอร์ โปสเตอร์ รูปถ่าย ฯลฯ ของงานศิลปะต่างๆที่จะนำมาใช้ในการสอน ดังนั้นจึงเป็นการง่ายกว่าที่จะใช้บริการของพิพิธภัณฑ์ในการเตรียมสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพสไลด์ที่เคยจัดเป็นงานนิทรรศการชั่วคราวในพิพิธภัณฑ์นั้นมาแล้ว ถ้าครูผู้สอนมีการแจ้งให้กับทางพิพิธภัณฑ์ทราบล่วงหน้าถึงความต้องการของทางโรงเรียนแล้ว ส่วนใหญ่ฝ่ายการศึกษาของพิพิธภัณฑ์จะจัดให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งการปรับโปรแกรมที่มีอยู่ให้เข้ากับการเรียนการสอนของทางโรงเรียน โดยจะต้องเป็นความร่วมมือจากทั้งสองฝ่าย การปรับเปลี่ยนโปรแกรมการสอนในพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อให้ตรงกับความต้องการในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากกลุ่มที่ต้องการโปรแกรมเฉพาะมีความหลากหลายมาก (พวกที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง หรือพวกนักเรียนมัธยมต้นกับบรรยากาศในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ) เช่นที่ในลอสแอนเจลิส ฟิลาเดลเฟีย และฮูสตัน

การให้ยืมของเหล่านี้เป็นการสนับสนุนให้ครูและนักเรียนต้องการมาชมด้วยตัวเองด้วย พิพิธภัณฑ์บางแห่งมีการจัดพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับตัวพิพิธภัณฑ์แม่ แต่มีขนาดเล็กกว่าเพื่อการขนย้าย พบว่าพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่แบบนี้มีประโยชน์มากในประเทศใหญ่ๆ อย่าง อินเดีย แคนาดา หรือเล็กอย่างอังกฤษ ในออสเตรเลียและสวีเดนมีการจัดพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ที่โดยรถไฟ เช่น โครงการพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ (Museum on Wheel) ที่ สติล (Still, 1997) ได้เล่าไว้ในบทความว่า เป็นโครงการพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านของชนชาติต่างๆ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของ Monterey Museum of Art โดยมีลักษณะคล้ายกับการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ ที่บวกรการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมให้แก่ นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ใน California โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องศิลปะวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ และผนวกศิลปะพื้นบ้านเข้ากับการสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน รวมถึงการกำหนดผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้นที่แตกต่างกันด้วย

หรือใน Philadelphia ก็มีการใช้พิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นสื่อกลางสำหรับสอนภาษาสำหรับเด็กที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง หรือนักเรียนต่างชาติ (ESL, English as a Second Language/ ESOL, English for Speaker of Other Languages) เพื่อแนะนำการไปและวิธีใช้พิพิธภัณฑ์ให้กับนักเรียนต่างชาติ และเพื่อสร้างและสอนแนวคิดทางศิลปะสำหรับการใช้ศึกษาวิชาศิลปะในโรงเรียน และโดยเฉพาะการเพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนของนักเรียนต่างชาติ (Shoemaker, 1998)

ในปี 1984 สมาคมพิพิธภัณฑ์อเมริกันได้ออกหนังสือ เรื่อง "พิพิธภัณฑ์เพื่อศตวรรษใหม่" เพื่อที่บอกถึงความสำคัญ ความหมาย และความจำเป็นของหน้าที่การให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ ในเรื่องของความสำคัญของการศึกษาและการร่วมมือกันในหนังสือเล่มนี้ สมาคมพิพิธภัณฑ์อเมริกันได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ตามรายงาน Excellence and Equity ในปี 1991 ว่า พิพิธภัณฑ์คือที่จัดการศึกษาที่กว้างขวางและมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นการยืนยันถึงว่าพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องร่วมมือกับองค์กรที่หลากหลาย โดยเฉพาะความร่วมมือจากระบบโรงเรียนและภาคเอกชน ในการที่จะยกเรื่องการศึกษาและการศึกษาสาธารณะ (Berry, 1998)

เมื่อเรากล่าวถึงกิจกรรมศิลปศึกษา (ทัศนศิลป์ศึกษา) ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เราควรมองกิจกรรมศิลปศึกษาที่อยู่นอกเหนือจากการปฏิบัติเพียงด้านเดียว เพราะถ้าเรามองเหตุผลในแง่การสร้างสมประสบการณ์สุนทรีย์ กิจกรรมการเขียนรูประบายสี ละครเวที ภาพปั้น แกะสลัก โครงสร้าง ฯลฯ น่าจะเป็นเพียงปัจจัยด้านหนึ่ง กิจกรรมอื่นๆ เช่น การชื่นชมผลงานศิลปะและธรรมชาติ การวิพากวิจารณ์ การผสมผสานทัศนศิลป์กับดนตรีหรืองานกวี การพาไปชมแหล่งศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งด้วยเช่นกัน (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2540)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่มีโครงการเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอและเป็นทางการกับโรงเรียนและหลักสูตรของการศึกษาในระบบ (เรียกว่า Outreach education programs) โดยเชิญชวนให้ครูและนักเรียนทั้งชั้นมาเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ตามเนื้อหาที่พิพิธภัณฑ์จัดเสนอไว้และมีการทำคู่มือการเรียนรู้ คู่มือการทดสอบความรู้สำหรับครูและเด็กด้วยและครูสามารถเก็บรวบรวมคะแนนไปใช้ได้ประจำปี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536)

การศึกษาของนักเรียนในปัจจุบันต้องการศึกษานอกสถานที่มาก และพิพิธภัณฑ์สถานก็เป็นสถานที่หนึ่งที่สำคัญกับโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้เป็นประโยชน์ได้หลายทาง เช่น

1. การนำนักเรียนไปชมพิพิธภัณฑ์สถานเพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจในบทเรียน ซึ่งอาจมีได้ในโอกาสต่างๆ
2. การใช้พิพิธภัณฑ์สถานเป็นจุดสนใจในการเรียนแบบโครงการ
3. การยืมวัตถุจากพิพิธภัณฑ์สถานมาใช้เป็นอุปกรณ์การสอน

หลักสูตรในปัจจุบันก็คือ การจัดประสบการณ์แก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความสามารถและอายุของเด็ก และแม้ว่าพิพิธภัณฑ์สถานจะไม่ใช่ว่าผู้ทำหลักสูตร แต่โดยเหตุที่ต้องจัดกิจกรรมการศึกษาช่วยโรงเรียน จึงจำเป็นต้องทราบหลักสูตรต่างๆ อันเป็นหลักสูตรหลักและหลักสูตรที่ใช้เฉพาะในชุมชนที่พิพิธภัณฑ์สถานให้บริการ อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์สถานในหลายประเทศได้มีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรของโรงเรียนด้วย กล่าวคือ เจ้าหน้าที่การศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถานจะได้รับ

เชิญเข้าเป็นกรรมการร่างหลักสูตรและจัดทำแบบเรียนด้วย วิธีการนี้ได้ประโยชน์มาก ทำให้ผู้ร่างหลักสูตรทราบว่า จะใช้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประโยชน์การศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และเจ้าหน้าที่ก็ได้ทราบความต้องการ ความมุ่งหมาย ตลอดจนเนื้อหาของหลักสูตรโดยละเอียดและชัดเจนง่ายแก่การจัดบริการแก่โรงเรียน (จิรา จงกล, 2532)

ในขณะเดียวกันโรงเรียนก็จำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานกับทางพิพิธภัณฑ์ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิจัยดังกล่าวต่อไปนี้

ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในขอบเขตของพิพิธภัณฑ์ศิลปะบ้าง เช่น การสื่อสารกับเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโปรแกรมของทางพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แน่ใจว่าคุ้นเคยกับงานศิลปะที่แสดงแบบถาวรและโปรแกรมทั่วไปที่ให้บริการ ซึ่งจะช่วยให้ง่ายในการบูรณาการประสบการณ์ในพิพิธภัณฑ์เข้ากับการสอน นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ต้องการทราบหลักสูตรที่ใช้อยู่ในขณะนั้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะช่วยให้พวกเขามองเห็นแนวโน้มทางการศึกษาและการปฏิรูป ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะสามารถวางแผนการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และแหล่งข้อมูล ทางการสอน ซึ่งจะรวมถึงการติดต่อเชื่อมโยง เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การติดต่อกับครูผู้สอนคนอื่น ๆ จะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับโปรแกรมและวัตถุศิลปะของพิพิธภัณฑ์ ประชากรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนของผู้บริหาร และเห็นว่าผู้บริหารเป็นผู้ที่ริเริ่มการร่วมมือระหว่างทั้งสองสถาบัน เช่นการให้ครูไปฝึกงานกับนักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์อย่างน้อย 1 วันต่อปี (Berry, 1998: 11)

ภายหลังจากการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์แล้ว แอมโบรซและเพน (Ambrose and Paine, 1993: 39) ยังแนะนำให้ทำกิจกรรมต่อเนื่องจากการเยี่ยมชมว่า ถ้าการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจากงานที่นักเรียนทำในห้องเรียนแล้ว ดังนั้นก็น่าจะมีงานต่อเนื่องหลังจากการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ด้วย เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การเขียนบทละคร การจัดการแสดงละคร, เต้นรำ, ดนตรี ทำประติมากรรม งานหัตถกรรม งานศิลปะที่เลียนแบบจากพิพิธภัณฑ์

ก้าวแรกในการสร้างความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียนคือ การให้การสนับสนุนความเข้าใจและการสื่อสารระหว่างทั้งสองสถาบันให้ดีขึ้น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียนขึ้น และทางศูนย์ได้ตั้งโปรแกรมพิเศษขึ้นที่สถาบันนอร์ทเท็กซัสเพื่อให้นักศึกษาทางทัศนศิลป์ โดยการสร้างสถาบันการฝึกอบรมครูมาเป็นเวลา 5 ปี และได้รับเงินทุนจาก Getty (ตั้งแต่ปี 1995-1997) ซึ่งศูนย์นี้จะเป็นเสมือนที่เก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อความสำเร็จของโปรแกรมความร่วมมือระหว่าง 2 สถาบัน เช่น เป็นที่ทำการวิจัย เก็บรักษาข้อมูลพื้นฐาน และทำให้ข้อมูลเหล่านี้ผ่านไปยังผู้ที่ต้องการด้วยการพิมพ์หรือเครือข่ายทางอิเล็กทรอนิกส์ (Berry, 1998)

สรุปว่า โรงเรียนสามารถให้ความร่วมมือกับทางพิพิธภัณฑ์ได้โดยให้ข้อมูลทางการศึกษา และความก้าวหน้าของหลักสูตรแก่พิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อความสะดวกและประสิทธิภาพในการใช้และการวางแผนการนำชมพิพิธภัณฑ์

2.7 ความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียน

ซานทาวดากี้ (Xanthoudaki, 1997) พบว่าระหว่างการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนและการเยี่ยมชมห้องแสดงภาพหรือพิพิธภัณฑ์นั้น มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมาก

วิลสัน (Wilson, 1997 อ้างถึงใน Berry, 1998) กล่าวว่า โครงการผู้มีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์ ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดจะต้องเป็นการร่วมมือกันจากทั้งสองฝ่าย, แบ่งความเป็นเจ้าของโปรแกรมการศึกษาร่วมกัน และยังเน้นว่า ไม่ว่าจะเป็นักเรียนที่ใดก็ตาม ควรคำนึงถึงในแต่ละแง่ของการศึกษา ที่จะช่วยเสริมประสบการณ์ของนักเรียนทั้งสิ้น

ฮอร์ด (Hord, 1986 อ้างถึงใน Berry, 1998) ได้แบ่งว่า ความร่วมมือเกิดจากองค์กรหรือบุคคลที่แตกต่างกันสองฝ่ายหรือมากกว่าเห็นด้วยในการที่จะร่วมมือกันทำงานในโครงการหนึ่ง ด้วยการหวังผลประโยชน์ในภายภาคหน้า และยังได้นิยามรูปแบบที่จำเป็นในการร่วมมือกันไว้ว่าเป็นการแบ่งปันความสนใจและบอกความต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ ให้เวลาในขั้นตอนการจัด การ กระตือรือร้นที่จะรับรู้รับทราบด้วยจิตวิญญาณแห่งการร่วมมือ มีการสนทนาที่ต่อเนื่อง มีข้อมูลอย่างสม่ำเสมอซึ่งรวมถึงพนักงานและเงินทุนด้วย ละวางการควบคุมตัวเองเพื่อลดความเสี่ยงหมั่นตรวจสอบความเข้าใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีลักษณะส่วนตัวที่มีความอดทน ความยืดหยุ่น ต่ออุดมการณ์ และมีความมุ่งหมายที่จะแบ่งปัน

เซพพาร์ด (Sheppard, 1993 อ้างถึงใน Berry, 1998) ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ของการร่วมกันระหว่างบุคลากรของพิพิธภัณฑ์และโรงเรียน และชี้ให้เห็นว่านักเรียนในโรงเรียนรู้จักความสามารถของนักเรียนได้ดีกว่า ในขณะที่นักเรียนในพิพิธภัณฑ์มีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์มากกว่า

ในกลุ่มประชากรที่ศึกษา วอลซ์-ไพเพอร์ (Walsh-Piper, 1989) เห็นว่า ส่วนใหญ่นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์จะเป็นผู้เริ่มติดต่อแบบเป็นส่วนตัวก่อน เพื่อที่จะขอความร่วมมือและชักนำนักเรียนให้เข้าร่วมในการวางแผนสนับสนุน ส่วนที่สำคัญที่สุดในการร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียนคือความชัดเจนของจุดมุ่งหมายที่จะต้องจัดตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อที่แต่ละฝ่ายจะได้เข้าใจถึงความต้องการในผลลัพธ์ที่แต่ละฝ่ายตั้งความหวังไว้ ความแตกต่างของมุมมองระหว่างสองกลุ่ม (ครูผู้สอนและนักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์) อุปสรรคต่อความสำเร็จในการร่วมมือ คือ นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ขาดความเข้าใจถึงความต้องการและการฝึใจในงานของครูผู้สอน มาตรฐานการสอนที่แตกต่างกัน และขาดการฝึกอบรมครูที่เพียงพอ

เมื่อโปรแกรมถูกจัดขึ้น ผู้ร่วมมือของทั้งสองฝ่ายก็ต้องรักษาเป้าหมายเดิมของโครงการนั้นๆไว้ให้ได้ การฟังความคิดเห็นของกันและกันและคงไว้ซึ่งความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ขั้นตอนการร่วมมือกันนี้ต้องการเวลา ความตั้งใจ การติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ มีความยืดหยุ่นต่ออุดมการณ์ และความอดทน (Berry, 1998)

แอมโบรซและเพน (Ambrose and Paine, 1993) เห็นว่า ครูผู้สอน ภัณฑารักษ์ และผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ควรร่วมกันวางแผนการจัดทัศนศึกษาภายในพิพิธภัณฑ์ และครูผู้สอนควรเข้าชมพิพิธภัณฑ์ก่อนนำนักเรียนเข้าชมและควรมีการจองเวลาล่วงหน้าก่อน การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ควรจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของงานที่นักเรียนทำอยู่แล้วที่โรงเรียน และควรมีการเตรียมนักเรียนจากในห้องเรียนก่อน เพื่อนักเรียนจะมีความพร้อมเมื่อไปถึงพิพิธภัณฑ์และรู้ว่าจะต้องทำอะไรอย่างไรในการหาแนวคิดใหม่ๆ ถึงแม้ว่าผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์จะเป็นผู้นำในการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ก็ตาม ครูผู้สอนก็ควรติดตามไปด้วยตลอดการชมพิพิธภัณฑ์ เพื่อจะสามารถนำไปจัดงานหรือกิจกรรมในห้องเรียนที่ต่อเนื่องจากการชมพิพิธภัณฑ์ครั้งนั้น

แอมโบรซและเพน (Ambrose and Paine, 1993) ยังชี้ให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอนของโรงเรียนในท้องถิ่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์(ผู้จัดการ)ต้องคำนึงถึงเช่นกัน เพื่อการสื่อสารถึงความก้าวหน้าของพิพิธภัณฑ์และการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ ในทางกลับกันเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ก็ควรจะต้องทราบถึงความก้าวหน้าของโรงเรียนด้วย และทุกๆพิพิธภัณฑ์ควรจัดการฝึกอบรมให้แก่ครูผู้สอนจากโรงเรียนในท้องถิ่นอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และควรจัดขึ้นภายในพิพิธภัณฑ์โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์เองเป็นผู้นำ การจัดอบรมครั้งนี้ควรให้เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ทุกคนเข้าร่วมด้วย เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูโรงเรียนและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ การจัดอบรมครั้งนี้ควรมีการวางแผนอย่างระมัดระวัง และอาจมีเด็กนักเรียนเข้าร่วมมามีส่วนร่วมในการอบรมก็ได้ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์อาจช่วยบริการครูผู้สอนในการใช้สื่อการสอนของพิพิธภัณฑ์ด้วยก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะของพิพิธภัณฑ์และความต้องการของโรงเรียนในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า ความร่วมมือจากทั้งโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญต่อการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์อย่างมาก การสื่อสารระหว่างสององค์กรอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การทัศนศึกษาแต่ละครั้งประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากขึ้น

2.8 ความแตกต่างทางการเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์กับการเรียนการสอนแบบปกติ

ในปี 1984 ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการพูดถึงความแตกต่างระหว่างธรรมชาติของการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะและการสอนศิลปะในโรงเรียน ข้อแตกต่างที่ชัดเจนมากที่สุด คือ การวางแผนและช่วงเวลาในการสอน ซึ่งการสอนในโรงเรียนเป็นการสอนแบบห้องเดี่ยวภายในห้องเท่านั้น (Self-contained classroom) และมีระยะเวลาหลายเดือน การสอนแบบนี้เป็นวิธีการที่นักเรียนมี

ความคุ้นเคยอยู่แล้ว ส่วนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนที่จัดการเรียนการสอนในที่สาธารณะและใช้งานศิลปะเข้ามาแทนที่อุปกรณ์การสอนที่ใช้ในห้องเรียน แต่ครูผู้สอนยังคงคาดหวังกับการสอนแบบดั้งเดิม และต้องการให้นักเรียนมีพฤติกรรมแบบในห้องเรียน รวมทั้งครูผู้สอนยังนิยมใช้วิธีการสอนแบบในห้องเรียนมาใช้กับในพิพิธภัณฑ์ด้วย จึงทำให้โอกาสการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ลดประสิทธิภาพที่พึงมีลง (Zeller, 1985)

แอมโบรซและเพน กล่าวไว้ในหนังสือเกี่ยวกับพื้นฐานทางด้านพิพิธภัณฑ์ว่า เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ควรมีการพูดคุยกับครูผู้สอนก่อนการเยี่ยมชม เพื่อป้องกันการถามคำถามแบบการทัศนศึกษาทั่วไปของครูผู้สอน และรักษาเวลาอันมีค่าของนักเรียนในพิพิธภัณฑ์ให้ได้มากที่สุด (Ambrose and Paine, 1993)

ฮิคส์ ชี้ให้เห็นว่า พิพิธภัณฑ์และการเรียนในห้องเรียนนั้นแตกต่างกัน และวิธีที่จะจัดการด้านการสอนในโรงเรียนได้นำเสนอเนื้อหาและมโนทัศน์ ด้วยการสื่อสารทางการสนทนาตามแบบที่แผนเป็นมา ส่วนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ได้เรียนรู้ผ่านรูปร่างของวัตถุเป็นหลักและไม่เน้นกระบวนการที่เป็นแบบแผน ซึ่งวิธีนี้จะสร้างความสนใจ แนวคิด และประสบการณ์แก่ผู้เรียนได้มาก ดังนั้นโปรแกรมการร่วมมือที่ดีจะช่วยผลานข้อดีของทั้งสองฝ่ายได้ (Hicks, 1986 อ้างถึงใน Berry, 1998)

แต่ความคิดในประเด็นนี้ก็มีผู้ไม่เห็นด้วย เช่น วิลเลียม ชี้ว่า หลักสูตรการศึกษาในพิพิธภัณฑ์เป็นการสอนผู้ชมด้วยวัตถุ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑ์จึงควรมุ่งความสนใจในให้แก่พิพิธภัณฑ์เอง อย่างหวังที่จะนำการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ไปเข้าร่วมกับการเรียนการสอนปกติในโรงเรียน เช่น รูปแบบหลักสูตร หนังสือแบบเรียน ทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้ในปัจจุบัน ฯลฯ หรืออิงโปรแกรมของพิพิธภัณฑ์เข้ากับรูปแบบและทฤษฎีที่ถูกผลิตขึ้นมาให้ใช้กับโรงเรียน เพราะการกระทำเหล่านั้นจะให้ประโยชน์ (ความรู้ ทักษะ แนวความคิด ความสนุกสนานกับพิพิธภัณฑ์และการเรียนรู้นอกระบบแบบตลอดชีวิต) แก่นักเรียนน้อยมาก (William, 1981 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

แอนดรูว์กับเอเชีย และ กอทท์ฟรีด กล่าวว่า ถ้านักเรียนเข้าใจพิพิธภัณฑ์ว่าเป็นสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากการเป็นห้องเรียนที่สอง นักเรียนจะมีความสนุกสนาน มุ่งที่จะเล่น ทดลองประสบการณ์ใหม่ๆ ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน สามารถสืบเสาะค้นหาและค้นพบได้ตามใจตนเอง รวมทั้งได้แสดงความต้องการของตนเองที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ (Andrew and Asia, 1979; Gottfried, 1980 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

เฟลวด ระบุว่า การใช้พิพิธภัณฑ์มาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสอนหรือนำมาใช้เพื่อการขยายการเรียนการสอนให้อยู่นอกห้องเรียนนั้น เป็นสัญญาณบอกนักเรียนว่า "พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่ที่ที่จะมาด้วยความสมัครใจ" (Floud, 1952 1980 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

กูเรียน ชี้ให้เห็นว่า การให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ถูกทำให้เหมือนว่า พิพิธภัณฑ์ยังคงเป็นห้องเรียนอยู่ แทนที่จะให้ความแตกต่างและแสดงถึงบรรยากาศการเรียนรู้ในแบบเฉพาะตัวของพิพิธภัณฑ์เอง (Gurian, 1982 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

โอเพนไฮเมอร์ และ นิวตันกับซิลเวอร์ เชื่อว่า การเรียนในโรงเรียนและการเรียนในพิพิธภัณฑ์นั้นเป็นเส้นขนาน พิพิธภัณฑ์ไม่ใช่เครื่องขยายหรือเครื่องมือสนับสนุนการสอนในโรงเรียน (Oppenheimer; Newson and silver, 1978)

วอลลินส์ เน้นว่า การเรียนการสอนเฉพาะในพิพิธภัณฑ์ควรจะมีหนทางการเรียนและมีการพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นภายในพิพิธภัณฑ์เอง ไม่ใช่การใช้กฎข้อบังคับจากภายนอก (โรงเรียน) (Wolins, 1981)

หนังสือเรื่องพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษใหม่ ในปี 1984 เน้นว่าโปรแกรมการสอนในพิพิธภัณฑ์ถูกโรงเรียนใช้เป็นส่วนเพิ่มเติมของหลักสูตร และประสบการณ์ภายในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นเพียงเครื่องมือเสริม ข้อกำหนดของโรงเรียนต่างๆก็ทำให้บทบาทของเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑ์ลดลง จากความเห็นส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นและงานวิจัยต่างๆพบว่า การเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์แตกต่างสถาบันที่อื่นมาก โดยเฉพาะโรงเรียน และมีความจำเป็นในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ภายในพิพิธภัณฑ์สำหรับผู้เข้าชม (Zeller, 1985)

ไวน์แลนด์กับเบนเนท กอทท์ฟรีด วิลลินส์ และฟาซ (Weinland and Bennett, 1984; Gottfried, 1980; Wolins, 1981; Fache, 1982 1980) เห็นพ้องต้องกันว่า ผู้บริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ควรเพิ่มการสนทนากับผู้ชม และเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านการพูดคุยแบบตัวต่อตัว ส่งเสริมความสนุกสนานและกิจกรรมการเล่น ช่วยให้ผู้ชมมีการเรียนด้วยตนเอง ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการเรียนรู้ที่ผ่านการเล่น (เล่นไปด้วยเรียนไปด้วย)

รวมทั้ง แชพแมน แลเนียร์ แฮสตี และซิมเมอร์แมน (Chapman, 1982; Lanier, 1983; Hastie, 1984; Zimmerman, 1984 อ้างถึงใน Zeller, 1985) ยังชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายนี้คล้ายกับจุดมุ่งหมายของ NAEA (จากการประชุมในปี 1984) แต่ก็เป็นสิ่งที่สังเกตว่า การสอนศิลปะในโรงเรียนมุ่งที่จะสอนด้านทักษะวิธีการมากกว่าที่จะรวมประวัติศาสตร์ การวิจารณ์ หรือข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม ของ DBAE

แลทซ์ ชี้ประเด็นว่า ภัณฑารักษ์อาชีพตั้งข้อสังเกตว่า การมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้ชมจะใช้เวลามากในการเข้าชมศูนย์วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ หรือสวนสัตว์ ดังนั้นจึงเห็นว่าสถานที่เหล่านี้ไม่ใช่ที่ที่จะเสริมข้อมูลความรู้เหมือนอย่างการเรียนรู้อย่างเป็นทางการเป็นระบบในโรงเรียน (Laetsch, et al., 1980 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

อากัปกรณ์ของผู้เข้าชมที่มาเป็นคู่หรือเป็นกลุ่มเพื่อที่จะเข้ามาพักผ่อนก็คือ ความง่วงและสับสนกับการป้อนข้อมูลที่มากเกินไป และกริยาที่ผู้ชมเลือกชมผลงานตามความพอใจเหล่านี้

มีผลมาจากความเคยชินกับการที่เคยได้มาทัศนศึกษาในอดีต การจำได้ว่าพิพิธภัณฑ์คือบรรยากาศของความสนุกสนานอิสระกับการศึกษานอกโรงเรียน ดังนั้นเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์จึงควรตั้งจุดมุ่งหมายของการทัศนศึกษากับเยาวชนในการใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ให้ชัดเจน (Zeller, 1985)

แต่ในทางกลับกัน เบอร์รี่ ก็ชี้ให้เห็นข้อดีของการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่ถูกจัดขึ้นในรูปแบบประหนึ่งห้องเรียนที่สองว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความสำคัญในการรวมการทัศนศึกษาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความรู้ในวิชาศิลปะศึกษา กลุ่มโรงเรียนพูดกันมากกว่า การทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์นั้นเป็นการศึกษาต่อเนื่องจากการเรียนในห้องเรียนนั่นเอง และเป็นการจัดหาสถานที่ที่น่าเชื่อถือสำหรับเด็กๆ ในการดูงานศิลปะที่เป็นจริง พวกเขายังเสริมว่า ผลจากการจัดพิพิธภัณฑ์ให้เป็นห้องเรียนต่อเนื่องทำให้พิพิธภัณฑ์มีความคุ้นเคยกับหลักสูตรและจัดการสอนให้กับเด็ก ทำให้ขั้นตอนการเรียนรู้ง่ายขึ้นและทำให้การสอนศิลปะในโรงเรียนมีเหตุมีผลมากขึ้น การแลกเปลี่ยนความแตกต่างทางสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งความต้องการของแต่ละสถาบันที่จะเข้าใจคุณลักษณะของอีกฝ่าย คำแนะนำเกี่ยวกับการบริการของทางพิพิธภัณฑ์ที่มีให้กับครูผู้สอน รวมถึงห้องปฏิบัติการ รายการของผลงานหรือวัตถุในพิพิธภัณฑ์ การลดค่าสมาชิกและงานเทศกาลต่างๆ ทุกโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือเรื่องค่ายานพาหนะของนักเรียนและขอการสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์และบริการ เพื่อช่วยเสริมให้วิชาศิลปะศึกษาและการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์แต่ละครั้งมีเหตุมีผลต่อผู้บริหารและผู้ปกครองมากขึ้น (Berry, 1998)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเรียนในพิพิธภัณฑ์แตกต่างการเรียนในโรงเรียนอย่างมาก เนื่องจากการเรียนในพิพิธภัณฑ์เป็นการเรียนผ่านวัตถุในพิพิธภัณฑ์ โดยไม่เน้นกระบวนการเรียนอย่างเป็นทางการแบบแผน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนไม่รู้สึกรู้สึกว่าพิพิธภัณฑ์เป็นห้องเรียนที่สอง เกิดความสนุกสนาน และกระตุ้นความสนใจ อย่างไรก็ตามยังมีนักวิจัยบางส่วนที่เห็นว่า พิพิธภัณฑ์เป็นห้องเรียนต่อเนื่องจากการเรียนในห้องเรียนปกติ

2.9 การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ให้กับผู้เรียนศิลปะศึกษา

แซพแมน เห็นว่า ถ้าเราต้องการที่จะปลูกฝังนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว เราจำเป็นต้องปฏิรูประบบการสอนครูศิลปะเสียใหม่ เพื่อไม่ให้ยึดติดกับการสอนที่เน้นทักษะ บทบาทของครูศิลปะคือผู้ที่แปลหรือตีความหรือเป็นล่าม และปลูกฝังศิลปะให้กับนักเรียนไปตลอดชีวิต ซึ่งบทบาทดังกล่าวก็คล้ายกับการบริการการศึกษาที่พิพิธภัณฑ์ทำอยู่ รวมทั้งหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ก็คือ การปฏิรูปครูให้รู้จักการเรียนโดยใช้วัตถุเป็นหลัก เป็นขั้นตอนการสอนที่สำคัญและไม่ควรมองข้าม คณะกรรมการเชื่อว่าการสอนให้ครูใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ควรเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา

ของวิชาในภาคศิลปะศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วย (Chapman, 1980, 1982 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

เซลเลอร์ (Zeller, 1985) กล่าวว่า หน้าที่สำคัญของผู้ให้บริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ คือ การปลูกฝังให้เยาวชนรู้สึกมีความสุขที่ได้มาใช้เวลาว่างในพิพิธภัณฑ์และถือว่าการปูพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้บริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ต้องมีความเข้าใจในทฤษฎีการเรียนรู้และแบบอย่างการสอนของโรงเรียนที่มาใช้บริการไว้ด้วย ส่วนทางด้านครูศิลปะในโรงเรียนก็มีหน้าที่เตรียมนักเรียนให้มาใช้บริการของพิพิธภัณฑ์ให้ได้มากที่สุด แต่หลักสูตรการสอนศิลปะศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการเตรียมความพร้อมของครูเพื่อที่จะสอนการใช้พิพิธภัณฑ์อย่างถูกต้องนัก ซึ่งเป็นหน้าที่ของ NAEA ที่จะต้องเข้ามาควบคุมการสอนศิลปะศึกษาให้นักศึกษาที่เรียนอยู่มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะวิจารณ์ ปรัชญา และประสบการณ์การใช้พิพิธภัณฑ์มากขึ้น ลดการเน้นการสอนทางด้านปฏิบัติของนักศึกษาของสถาบัน The Getty Institute for Education in Art ได้เริ่มปฏิรูปการสอนครูโดยตั้งจุดมุ่งหมายของการสอนที่เน้นให้มีสังคมที่กว้างขึ้น มีการแสดงออกที่ดีขึ้น ครูที่ได้รับการสอนตามแบบนี้แล้ว คาดว่าจะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์ดีขึ้น โปรแกรมต่างๆที่ทางโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์จัดขึ้นเพื่อให้ความสอดคล้องอาจจะต้องพบกับความยากลำบากต่างๆ ดังนั้นในหนังสือ Museum for a New Century (1984) จึงแนะนำให้ลดการบริการการศึกษาแก่นักเรียนลง และเพิ่มจำนวนผู้ชมที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะต้องปรับเปลี่ยนโปรแกรมและการบริการต่างในพิพิธภัณฑ์ด้วย เซลเลอร์คาดการณ์ในอนาคตว่าหากมีการตัดงบประมาณในการทัศนศึกษาของโรงเรียนลง การใช้บริการพิพิธภัณฑ์ของนักเรียนก็จะน้อยลงไปด้วย จึงน่าจะหันมาเน้นที่ผู้ใหญ่ ซึ่งก็จำเป็นที่ศิลปะศึกษาจะต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้ด้วย แอมโบรซและเพน เสริมอีกว่าปัญหาประการหนึ่ง คือ ยังมีครูทั่วไปเป็นจำนวนน้อยที่ได้รับการฝึกอบรมการใช้พิพิธภัณฑ์ในการสอน (Ambrose and Paine, 1993)

2.10 พิพิธภัณฑ์กับการสร้างเสริมประสบการณ์สุนทรียะ

จากความคิดเห็นในเรื่องมนุษย์กับประสบการณ์ทางสุนทรียะของอารี สุทธิพันธ์ (อารี สุทธิพันธ์, 2533) ที่กล่าวว่า การที่มนุษย์ได้รับประสบการณ์จากโลกภายนอกอย่างมีสุนทรียภาพเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งใจดูสิ่งนั้นอย่างแท้จริง รับรู้สิ่งนั้นเรื่องนั้นโดยตรง ไม่รวนเร วิเคราะห์ รับรู้สิ่งนั้นมีคุณค่า และเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับอนาคตและอดีตด้วยความชื่นชมฝังแน่น จำได้ไม่เสื่อมคลาย ความรู้สึกไม่เบื่อ อยากพบเห็นบ่อยๆ ทำให้เราสนใจติดตาม ซึ่งประสบการณ์ที่ประทับใจเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

ซึ่งเห็นตรงกับเซลเลอร์ (Zeller, 1985) ที่กล่าวในบทความของเขาว่า หน้าที่สำคัญของผู้ให้บริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ คือ การปลูกฝังให้เยาวชนมีความรู้สึกมีความสุขที่ได้มาใช้เวลาว่างในพิพิธภัณฑ์และถือว่าการปูพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ด้วย

และอาดัมส์ (Adams, 1985) ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ผลจากการได้รับประสบการณ์จากการสนทนาเรื่องโครงสร้างทางสุนทรียภาพในศิลปะตั้งแต่เด็ก ๆ นั้น จะนำการเรียนรู้และโครงสร้างในรูปแบบนี้ไปสู่เรื่องอื่นๆในชีวิตประจำวันของตัวเองด้วย ดังนั้นการทัศนศึกษาและการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ศิลปะจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะของเด็กนักเรียนเป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ที่ จึงมีความมุ่งหมายที่จะเป็นการเปิดกว้างทางความคิด การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเห็นคุณค่า และวิธีการคิดแบบใหม่ๆ (Screven, 1976)

เบทเทลไฮม์ เชื่อว่า วิธีที่จะให้นักเรียนสนุกสนานและเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ คือ การกระตุ้นจินตนาการ ความอยากรู้อยากเห็น และให้โอกาสพวกเขาได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ตื่นเต้น และน่าค้นหา (Bettleheim, 1980 อ้างถึงใน Zeller, 1985)

ดังนั้นการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์จึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะของเด็กนักเรียนเป็นอย่างมาก การปลูกฝังให้เยาวชนมีความรู้สึกมีความสุขที่ได้มาใช้เวลาว่างในพิพิธภัณฑ์และถือว่าการปูพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และโครงสร้างทางสุนทรียภาพในศิลปะตั้งแต่เด็ก ๆ นั้นจะนำการเรียนรู้เรื่องอื่นๆในชีวิตประจำวันของตัวเอง ทั้งยังสามารถถือเป็นการเปิดกว้างทางความคิด การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเห็นคุณค่า และวิธีการคิดแบบใหม่ๆ ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์

2.11 ความสนใจการชมพิพิธภัณฑ์ของเด็กวัยรุ่น

จากทฤษฎีแนวคิดพัฒนาการของ ฌอง เพียเจต์ และ อีริค อีริคสัน ที่อธิบายถึงความต้องการการเรียนรู้ของมนุษย์ในแต่ละวัยที่แตกต่างกันตามพื้นฐานประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และจากการศึกษาผู้เข้าชมในพิพิธภัณฑ์ บรูคลินพบว่า โปรแกรมการศึกษาที่พิพิธภัณฑ์จัดขึ้นจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้ชมที่ตามปกติต้องการการกระตุ้นและรู้สึกผูกพันกับโปรแกรมอยู่แล้ว และหากผู้ชมดังกล่าวเป็นวัยรุ่นซึ่งต้องการและเห็นความจำเป็นของโอกาสในการเรียนรู้ที่สนับสนุนความมั่นใจในตนเองและมีอิสระมากขึ้น พิพิธภัณฑ์จึงควรจัดกิจกรรมที่วัยรุ่นสามารถแสดงออกถึงผลงานและความคิดของตนเองผ่านวิธีการที่หลากหลาย เช่น จัดนิทรรศการหรือจัดกลุ่มวิจารณ์ เพื่อเชื่อมโยงวัตถุในพิพิธภัณฑ์เข้ากับประสบการณ์ของวัยรุ่นเอง ซึ่งจะช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจวิธีการหรือการตีกรอบความคิดและการรับรู้ของตนเองได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Jensen, N. 1994)

3. พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

3.1 ความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539) กล่าวว่า พิพิธภัณฑท์พื้นบ้าน คือ พิพิธภัณฑท์ที่เกิดขึ้นและดำเนินการโดยสถาบันหรือองค์กรท้องถิ่น และสาระในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจะแตกต่างกับพิพิธภัณฑท์สถานในเรื่องของมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยพิพิธภัณฑท์สถานจะมองประวัติศาสตร์จากส่วนกลาง แต่หากเป็นพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นแล้วจะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มาจากมุมมองของท้องถิ่นจริงๆ

พิพิธภัณฑท์ คือ สถานที่เก็บรวบรวมและสงวนรักษาสิ่งของเพื่อการศึกษาและให้ความเพลิดเพลิน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างออกไปจากพิพิธภัณฑท์สถานทั่วไป ดังนี้

1. ท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่ม จัดทำ และดำเนินการ พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการหรือเกิดจากการริเริ่มของชาวบ้านบางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือบ้างแต่ชาวบ้านจะทำหน้าที่ในการจัดการ ดูแลรักษา และดำเนินการเอง
2. เนื้อหาที่น่าสนใจ เป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆอันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายใน ชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ อาจมีการกล่าวถึงสังคมอื่นก็เฉพาะในส่วนที่ท้องถิ่นมีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมกับสังคมภายนอกเท่านั้น
3. มีความหลากหลาย พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นแต่ละที่ จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยลดทอนการหลงตัวเองและการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันของสังคม
4. เน้นความเรียบง่ายที่มีความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงมีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ หรือศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

แอมโบรซและเพน (Ambrose, T. and Paine, C., 1993) ได้กล่าวถึงความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นว่า เป็นพิพิธภัณฑท์ที่จัดแสดงวัตถุและมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใดชุมชนหนึ่งเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ

ดังนั้นพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจึงหมายถึง พิพิธภัณฑท์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ฯลฯ หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้นๆทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดตั้งพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นของตน

3.2 วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สำคัญมี 17 ประการ คือ

1. เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Ambrose & Paine) สังคม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้กับชุมชนตนเองและชุมชนอื่นในละแวกใกล้เคียง และในเขตจังหวัดนั้นๆ (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท, 2542 : โครงการพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร)
2. เพื่อกระตุ้นจินตนาการ ความอยากรู้อยากเห็น เปิดกว้างทางความคิด และให้โอกาสเด็ก ๆ ได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ตื่นเต้นและน่าค้นหา การเห็นคุณค่าและวิถีคิดแบบใหม่ๆ (Screven, 1976)
3. เพื่อจุดประกายความใฝ่รู้ของคนในชุมชน (Screven, 1976)
4. เพื่อช่วยให้เยาวชนรู้สึกว่าการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหมือนกับบ้านและเห็นคุณค่าของมัน (Newton and Silver, 1978 อ้างถึงใน Zeller, 1985:8)
5. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (Ambrose & Paine) และนำศิลปวัฒนธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการแสดงออกของมนุษย์ (งามพิศ สัตย์สงวน)
6. เพื่อพัฒนาผู้ชม จนสามารถเปรียบเทียบสังคม ศิลปวัฒนธรรมของตนเองกับท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)
7. เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ (อาทิตยา จันทะวงศ์, วังสวนผักกาด) และเป็นการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในอนาคต (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท ม.มหิดล, โครงการพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร)
8. เพื่อต้องการรักษาขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอาไว้โดยไม่ผ่านการจัดการของรัฐจากส่วนกลาง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540)
9. เพื่อเสริมความรู้นอกชั้นเรียนเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ
10. เพื่อสงวนรักษาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Ambrose & Paine)
11. เพื่อเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรม (Ambrose & Paine)
12. เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมที่เชื่อมโยงกันระหว่างประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของมนุษย์ และความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540)
13. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และความเข้าใจประวัติศาสตร์ของชุมชน
14. เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์และวัฒนธรรมให้เยาวชน (Bettlehiem, 1984 อ้างถึงใน Zeller, 1985)
15. เพื่อแนะนำให้นักเรียนใช้ประสบการณ์มองพินิจพิจารณาเพื่อช่วยในการเข้าใจดีขึ้น (Newton and Silver, 1978 อ้างถึงใน Zeller, 1985:8)

16. เพื่อให้โอกาสนักเรียนได้เข้าใจและเห็นของผลงานทัศนศิลป์เองรวมทั้งศิลปะอื่นๆ (Newton and Silver, 1978 อ้างถึงใน Zeller, 1985:8)

17. เพื่อการศึกษาค้นคว้า เผยแพร่ความรู้ (อาทิ ตายา จันทะวงศ์, วงสวนผักกาด) และให้ความเข้าใจให้กับชุมชนตนเองและชุมชนอื่นในละแวกใกล้เคียง และในเขตจังหวัดนั้นๆ (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท, โครงการพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร) รวมทั้งบริการการศึกษาแก่นักเรียนในด้านต่างๆ (Ambrose & Paine)

3.3 พัฒนาการของแนวความคิดและรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศ

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536) ได้กล่าวถึง พัฒนาการของแนวคิดรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศโดยสรุปไว้ ดังนี้

พัฒนาการของแนวคิดรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศ โดยเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้น ในยุโรปมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตและอุตสาหกรรมได้เข้ามาแทนที่เกษตรกรรม ที่ดินปฏิรูปปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ชวนาชาวไร่ต่างก็ละทิ้งชนบทและไร่นาอพยพเข้าไปทำงานในเมือง เกิดกระแสสังคมใหม่และการขยายเมืองอุตสาหกรรมออกไปอย่างกว้างขวางทั่วยุโรป ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระแสความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตและศิลปวัตถุของชาวบ้านไม่ให้สูญหายไปหมดสิ้น กระแสความคิดดังกล่าวเป็นที่มาของแนวคิดเรื่อง folk culture, folk life, folk education และ folk museum ขึ้นพร้อมๆ กันนั้นเกิดความสนใจในวงวิชาการเกี่ยวกับวิชาชาติพันธุ์วิทยาและชาติวงศ์วรรณา (ethnology, ethonography) รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์สังคม (social history) มากขึ้นและแพร่กระจายไปในยุโรป อเมริกา และภาคอื่นๆ ในโลก

จากภาพรวมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศพอสรุปวิเคราะห์ประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเน้นในเรื่องการเชื่อมโยงการจัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑ์กับวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ ตลอดจนรากเหง้าทางวัฒนธรรมโดยตรงของชุมชนและจัดโดยบุคคล กลุ่มชนหรือชุมชน เพื่อกลุ่มชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ โดยเกิดจากความเริ่มของบุคคลหรือกลุ่มคนหรือประชาชนชาวเมืองนั้นๆ เองโดยตรงรวมตัวกัน โดยอาจได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลท้องถิ่นหรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นหรือสถาบันระดับชาติในท้องถิ่น

2. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายๆ แห่งจัดกิจกรรมเสริมทั้งทางด้านการศึกษาแก่และบันเทิง เพื่อดึงดูดประชาชนให้เข้ามาเที่ยวชมเป็นประจำ เช่น จัดบรรยายทางวิชาการ จัดการแสดง การสาธิตและฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการทำหัตถกรรมและศิลปะท้องถิ่นที่กำลังสูญหาย โดยมีกลุ่มสนใจมาฟังบรรยายและมารับการอบรมจัดนิทรรศการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงในเรื่องแปลกๆ ใหม่ๆ จัดแสดงดนตรี ละคร และการละเล่นท้องถิ่นกลางแจ้งหรือในอาคาร เพื่อให้ชาว

บ้านคนธรรมดาทั่วๆ ไปมาพักผ่อนหย่อนใจได้ตามอัธยาศัย ทำให้ชาวบ้านทุกระดับมีความรู้สึกเป็นกันเอง อยากมาเที่ยวชมมากขึ้นและเมื่อมาเที่ยวแล้วก็ได้ทั้งความรู้ความบันเทิงกลับไป

3. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่มีโครงการเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอและเป็นทางการกับโรงเรียนและหลักสูตรของการศึกษาในระบบ (เรียกว่า outreach education programs) โดยเชิญชวนให้ครูและนักเรียนทั้งชั้นมาเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ตามเนื้อหาที่พิพิธภัณฑ์จัดเสนอไว้และมีการทำคู่มือการเรียนรู้ คู่มือการทดสอบความรู้สำหรับครูและเด็กด้วยและครูสามารถเก็บรวบรวมคะแนนไปใช้ได้ประจำปี

4. เทคนิคในการจัดแสดงวัตถุต่างๆ เน้นให้เด็กจับต้องได้ สัมผัสได้ ที่ในอเมริกามีพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า Please Touch Museum อยู่ในฟิลาเดลเฟีย และเน้นการจัดแสดงเป็นหัวข้อๆ (themes) ที่มีวัตถุซึ่งแสดงเรื่องราวติดต่อกัน ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมนั้นๆ ของประชาชนและเน้นความสนุกสนาน ซึ่งพิพิธภัณฑ์หลายแห่งมีการนำเทคโนโลยีด้านปฏิสัมพันธ์ เช่น คอมพิวเตอร์ วีดิโอ สไลด์ มาใช้เพื่อให้เด็กควบคุมข้อมูลข่าวสารและซักถามได้ตอบกับคลังข้อมูลที่ตนสนใจได้เอง

5. พิพิธภัณฑ์ทุกๆ แห่งจะมีการจัดตั้งนิทรรศการถาวรและนิทรรศการหมุนเวียนในหัวข้อต่างๆ ที่สอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญในชุมชน และจะเปิดโอกาสให้ประชาชน ครู นักเรียน นำศิลปวัตถุและสมบัติที่เก็บสะสมไว้ในบ้านหรือในครอบครัวมาร่วมจัดแสดงด้วย ซึ่งพิพิธภัณฑ์จะสามารถเก็บบันทึกทั้งภาพและประวัติเรื่องราวไว้ใช้ศึกษาวิจัยต่อไปได้

6. พิพิธภัณฑ์เหล่านี้หลายแห่งเป็นของเมืองเล็กๆ หรือเป็นของเอกชน ซึ่งมีเงินบริจาคจำนวนมากสำหรับพัฒนางานในระยะยาว เรียกว่า endowment fund และมีเครือข่ายสมาชิก (friend) ของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งซึ่งจะมาทำหน้าที่เป็นอาสาสมัคร มาทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ประจำ

7. พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งในทุกประเทศจะมีร้านขายหนังสือ โปสการ์ด โปสเตอร์ และของที่ระลึก ซึ่งเป็นแหล่งนำมาซึ่งรายได้ที่สำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑ์

3.4 รูปแบบการบริการการศึกษาโดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบการบริการภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่

1.1 การต้อนรับ การแนะนำอุปกรณ์อำนวยความสะดวก และการเตรียมห้องหรือพื้นที่สำหรับบรรยาย (Hooper-Greenhill, E., Ambrose & Paine)

1.2 การนำชมด้วยตนเอง (Informal approach) (จิรา จงกล, นิคม มุกสิกคามะ)

- 1.3 การนำชมโดยนักการศึกษาหรือภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑ์ (Formal approach) (นิคม มุกสิกคามะ, Hooper-Greenhill, E., Ambrose & Paine)
- 1.4 การจัดนิทรรศการหรือเทศกาลพิเศษนอกเหนือจากการจัดแสดงตามปกติโดยพิพิธภัณฑ์ (จิรา จงกล) หรือโดยนักเรียนเอง (Jensen, N., Hooper-Greenhill, E.)
- 1.5 การสอน การสาธิตและบริการสื่อการเรียนการสอนประกอบเนื้อหาที่พิพิธภัณฑ์นำเสนอ (Berry, นิคม มุกสิกคามะ, จิรา จงกล, Hooper-Greenhill, E., Ambrose & Paine)
- 1.6 การอยู่ค่าย (อินทิรา ฉลาดปฐู)
2. รูปแบบการบริการภายนอกพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่
  - 2.1 การเยี่ยมวัสดุอุปกรณ์ หรือสื่อการเรียนการสอนจากพิพิธภัณฑ์ (จิรา จงกล, Berry, Hooper-Greenhill, E.)
  - 2.2 การบรรยายโดยวิทยากรจากพิพิธภัณฑ์หรือภัณฑารักษ์ (จิรา จงกล, Ambrose & Paine)
  - 2.3 การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ (Still, จิรา จงกล, Ambrose & Paine)
  - 2.4 การจัดชมรมหรือกิจกรรมในวันหยุด (Ambrose & Paine)
  - 2.5 การติดตามผลการเพิ่มเติมข้อมูลภายหลังการทัศนศึกษา (Ambrose & Paine, จิรา จงกล)

3.5 แนวความคิดและบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย

แนวความคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ หลายหน่วยงานได้ให้ความสนใจในสภาวะการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ จนทำให้เกิดปัญหาตามมา ส่งผลกระทบต่อชุมชนและต่อประเทศชาติดังที่ ศรีศักร วิไลภคตม และ สาวิตรี สุวรรณสถิตย์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536) ได้กล่าวถึงแนวคิดกับการพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไว้ สรุปได้ว่า

ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมืองที่พัฒนาแล้วมักพยายามที่จะทำ ความเข้าใจถึงชีวิต วัฒนธรรม โลกทัศน์ และค่านิยมของคนในสังคมท้องถิ่นก่อนที่จะดำเนินการ พัฒนาเปลี่ยนแปลง และนอกจากการพัฒนาแล้วก็ยังมีเรื่องการอนุรักษ์อีกด้วย ในกระบวนการของการอนุรักษ์นั้นการจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนับเนื่องเป็นกิจกรรม อย่างหนึ่งที่มีความหมายในเรื่องของการศึกษา เป็นการศึกษาที่จะทำให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักความ เป็นมาของตนเองและรู้จักสังคมศิลปวัฒนธรรมของตนเองว่าเป็นอย่างไร เหมือนและแตกต่างไป จากกลุ่มชนในท้องถิ่นอื่นที่อยู่ใกล้เคียงและห่างไกลออกไปเช่นใด การรู้จักตัวเองเช่นนี้เป็นสิ่งที่จะ นำมาซึ่งการรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนกำเนิด และความมั่นใจในตนเองทำให้เกิดสติปัญญาที่จะ วินิจฉัยสิ่งใดๆ หรือกิจกรรมใดๆ ด้วยตัวเองได้ ไม่ต้องคอยแต่หลงเชื่อผู้อื่นซึ่งอาจจะนำไปผิดทาง ได้ ในขณะที่ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและชุมชนของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่อาจต่อต้านการรับสิ่ง

ใหม่ๆ หรือวัฒนธรรมใหม่ๆ จากภายนอกที่ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน (ศูนย์มานุษยวิทยา, 2540)

แต่การที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นมาให้เกิดจิตสำนึกและความมั่นคงทางสังคมดังกล่าวนี้หาใช่เพียงการนำเอาโบราณวัตถุสิ่งของมารวมไว้และตั้งแสดงให้เห็นดูแปลกและประทับใจเหมือนกับบรรดาพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวนมากที่มีอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ เพราะความมุ่งหมายนั้นไม่ใช่การแสดงสิ่งของที่หายาก เก่าแก่ และมีราคาแพง หรือว่าสวยงามเท่านั้น หากต้องการให้มองผ่านโบราณวัตถุสิ่งของเหล่านั้นเข้าไปถึงคนในมิติของชีวิตวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของงามพิศ สัตย์สงวน (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538) ที่ว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขนาดเล็กควรจัดแสดงให้เห็นความจำเป็นทางวัฒนธรรมของชุมชน 3 ส่วน คือ

1. ด้านเทคโนโลยี หมายถึง บ้าน ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย เครื่องมือทำมาหากิน สิ่งที่แสดงถึงปัจจัย 4 ของชุมชน
2. ด้านการจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ การอบรมเยาวชน การทำงาน การอยู่ร่วมกันภายในชุมชน
3. ด้านระบบความเชื่อ หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับความกลัว โรคภัยไข้เจ็บ ความตาย ความลึกลับต่างๆ

เมื่อความจำเป็นทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ด้านดังกล่าวได้รับการตอบสนอง ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์และวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นและต้องดำเนินการแก้ไขโดยวัฒนธรรมส่วนต่าง ซึ่งหนึ่งใน 9 ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์และวัฒนธรรม คือ ปัญหาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และความต้องการแสดงออกของมนุษย์ และวัฒนธรรมที่เข้ามาจัดการกับปัญหาดังกล่าว คือ ศิลปะ(งามพิศ สัตย์สงวน, 2538)

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามที่กล่าวมานั้นนอกจากจะทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักตนเอง มีความภูมิใจและศรัทธาในตัวเองแล้ว ยังทำให้คนในท้องถิ่นอื่นได้มาชมและเรียนรู้เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมในชุมชนของตน นับเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันว่าสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมและท้องถิ่นก็ตาม ต่างก็มีความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งสิ้น ซึ่ง แอมโบรซและเพน (Ambrose, T and Paine, C., 1993) ได้ให้ความเห็นว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการสงวนรักษาอนุรักษ์ จัดแสดงและให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นบทบาทโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑ์อยู่แล้ว หากแต่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีบทบาทในการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความมั่นใจและสามารถสร้างกำลังให้แก่คนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงควรมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ดังนี้

1. มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
2. เป็นองค์กรที่สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
3. มีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
4. มีบทบาทในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น
5. มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

ในจังหวัดต่างๆ หลายแห่งมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายที่สะสมศิลปวัตถุพื้นบ้านหรือวัตถุเกี่ยวกับความเชื่อและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมากไม่น้อยทีเดียว บางแห่งก็ได้มีการจัดแสดงส่วนบุคคลในบ้านของตนเอง บางแห่งก็เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้ผู้สนใจเข้าชม เช่น อาจารย์วิโรจน์ ศรีสุโร โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์เกวียน พิพิธภัณฑ์ของ จำสับเอกทวี ที่พิษณุโลก ตลอดจนพิพิธภัณฑ์ผ้าของคุณสาธิตที่หาดเสี้ยว สุโขทัย เป็นต้น การที่มหาวิทยาลัยบางแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ได้จัดเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมอีสาน และมหาวิทยาลัยศิลปากรได้เข้าไปมีบทบาทส่งเสริมให้สถาบันของชุมชน เช่น วัด จัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เช่นที่วัดม่วง ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชนโดยตรง และเมื่อจัดเสร็จก็ยังเปิดดำเนินการโดยชุมชนอยู่นั้น นับว่าเป็นรูปแบบที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536)

จำสับเอกทวี บุรณเขตต์ เจ้าของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำสับ ได้กล่าวในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยว่า การเปิดบ้านเพื่อรองรับผู้คนที่สนใจมีความสำคัญต่อกระแสตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เมื่อผู้คนมาดูมาชมแล้วจึงได้ตระหนักถึงชีวิตในอดีต เกิดความรู้สึกหวงแหน และผลสืบเนื่องที่สำคัญ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังเป็นต้นแบบ เป็นแนวคิดสำหรับผู้เยี่ยมชมบางท่านที่ได้นำไปจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในลักษณะทำนองนี้ ในกิจการต่างๆ ที่ตนเกี่ยวข้อง รวมทั้งเกิดพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น ตามวัด และโรงเรียนมัธยมทุกโรงเรียนทั่วประเทศ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาจากต่างประเทศ อาทิ จากสาธารณรัฐประชาชนลาว ได้นำแนวความคิดไปจัดทำในประเทศของตนด้วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรมศิลปากร, 2540)

แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยยังขาดการวางโครงสร้างและระบบการบริหารพิพิธภัณฑ์ที่ถูกต้อง เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยเกิดจากความต้องการของชุมชนและบุคคลหลายฝ่าย เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน ชาวบ้าน ฯลฯ และมีความต้องการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ (แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย, 2534)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยเกิดจากความต้องการการอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชน เพื่อส่งเสริมการรู้จักที่มา สังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนรักและภูมิใจในถิ่นกำเนิด ปัจจุบันแม้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่ถูกจัดตั้ง

โดยเอกชนและหน่วยงานต่างๆมีอยู่หลายแห่งทั่วประเทศจะมีรูปแบบที่น่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงต้องการการเชื่อมโยงและการใช้ประโยชน์ในการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์กว้างขวางและทั่วถึงให้มากกว่าที่เป็นอยู่

รวมทั้งพิพิธภัณฑสถานยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญและสามารถส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนตามแนว DBAE ได้อย่างแท้จริง รวมทั้งปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและเกิดความรักในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาของประเทศต่อไป อย่างไรก็ตามเนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียนและพิพิธภัณฑสถานมีความแตกต่างกัน การให้การศึกษารื่องการใช้พิพิธภัณฑสถานแก่นักศึกษาวิชาศิลปะศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.6 บทบาทความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกับโรงเรียน

เป็นความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกับโรงเรียน ในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

1. ด้านการจัดโปรแกรมการศึกษา (Wilson)
2. ด้านความกระตือรือร้น การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความสนใจระหว่างสองสถาบัน (Hord และ Berry)
3. ด้านระยะเวลาในการดำเนินการล่วงหน้าก่อนการทัศนศึกษา (Hord, Berry, Ambrose& Paine)
4. ด้านระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมของนักเรียนล่วงหน้าก่อนการทัศนศึกษา (Ambrose& Paine)
5. ด้านการตรวจสอบวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งวัตถุประสงค์ของทั้งสองสถาบันจะต้องตรงกัน (Hord)
6. ด้านการสื่อสารระหว่างครูผู้สอนในโรงเรียนและภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑสถาน (Hord, Berry, Ambrose& Paine)
7. ด้านการจัดกิจกรรมต่อเนื่องภายหลังการทัศนศึกษา เช่น นิทรรศการ ละคร เพลง การผลิตงานศิลปะด้านต่างๆ รวมทั้งการลอกเลียนแบบงานในพิพิธภัณฑสถาน (Ambrose& Paine)
8. ด้านการอบรมสัมมนาระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและภัณฑารักษ์ (Berry, Ambrose& Paine)
9. ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น (จิรา จงกล)

3.7 ความสำคัญของภูมิปัญญาไทยกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน

การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนับเนื่องเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีความหมายในเรื่องของการศึกษา เป็นการศึกษาที่จะทำให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักความเป็นมาของตนเองและรู้จักสังคมนิยมวัฒนธรรมของตนเองว่าเป็นอย่างไร การรู้จักตัวเองเช่นนี้เป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งการรักและภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนกำเนิด (ศูนย์มานุษยวิทยา, 2540)

แอมโบรซและเพน ได้ให้ความเห็นว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการสงวนรักษาอนุรักษ์ จัดแสดงและให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรม การนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ และสามารถสร้างกำลังให้แก่คนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงควรมีบทบาทในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น (Ambrose, T and Paine, C., 1993)

ในต่างประเทศมีโครงการพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนชาติต่างๆในโรงเรียนรวมทั้งสามารถกำหนดผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้นที่แตกต่างกันด้วย (Still, 1997)

พิพิธภัณฑ์ถือว่าการบริการสื่อการเรียนการสอนและการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการสอนในพิพิธภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการในแต่ละท้องถิ่นเป็นการบริการและให้การศึกษอย่างหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ (Berry, 1998)

เมื่อเรากล่าวถึงกิจกรรมศิลปศึกษา (ทัศนศิลป์ศึกษา) ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เราควรมองกิจกรรมศิลปศึกษาที่อยู่นอกเหนือจากการปฏิบัติเพียงด้านเดียว เพราะถ้าเรามองเหตุผลในแง่การสร้างสมประสบการณ์สุนทรีย์ กิจกรรมการเขียนรูประบายสี ละเอียด พิมพ์ภาพ ปั้น แกะสลัก โครงสร้าง ฯลฯ น่าจะเป็นเพียงปัจจัยด้านหนึ่ง กิจกรรมอื่นๆ เช่น การชื่นชมผลงานศิลปะและธรรมชาติ การวิพากวิจารณ์ การผสมผสานทัศนศิลป์กับดนตรีหรืองานกวี การพาไปชมแหล่งศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งด้วยเช่นกัน (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2540)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่มีโครงการเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอและเป็นทางการกับโรงเรียนและหลักสูตรของการศึกษาในระบบ (เรียกว่า outreach education programs) โดยเชิญชวนให้ครูและนักเรียนทั้งชั้นมาเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และศิลปะพื้นบ้านตามเนื้อหาที่พิพิธภัณฑ์จัดเสนอไว้ และมีการทำคู่มือการเรียนรู้ คู่มือการทดสอบความรู้สำหรับครูและเด็กด้วยและครูสามารถเก็บรวบรวมคะแนนไปใช้ได้ประจำปี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536)

3.8 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

1. ด้านบทบาทและหน้าที่เป็นข้อถกเถียงว่าควรเป็นเพียงบริการทางวิชาการหรือเพื่อผลประโยชน์ในการสอนให้ผู้ชมเกิดความรู้โดยตรงและเป็นการเสริมให้บุคคลเกิดความสุนทรีย์ภาพในหัวใจเป็นสำคัญ (Newsom, 1975:46-53)

2. ปัญหาด้านการแข่งขันเพื่อเปลี่ยนแปลงตัวเองให้รองรับกับความต้องการที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว(Newsom,1975:47)

3. ความล้าสมัยด้านการบริหารการจัดการ ข้ำซากจำเจ การจัดกิจกรรม นิทรรศการ หมุนเวียนมีน้อย เวลาที่เปิดและปิดไม่สะดวกแก่ผู้เข้าชม การให้ข้อมูลความรู้ชนิดที่ศึกษาได้ด้วยตนเองมีน้อย ไม่เป็นอิสระพอ(सानปฏิรูป 2541 : 10)

4. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ในยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำ ในต่างประเทศพิพิธภัณฑ์หลายแห่งต้องปิดตัวลง หรือปลดพนักงาน ไม่มีเงินหาซื้อผลงานใหม่ หรือสร้างกิจกรรมใหม่ๆทำให้เขา ทั้งๆที่กิจการพิพิธภัณฑ์เป็นที่น่าสนใจแต่มีปัญหาทางการเงินจึงต้องงดไป และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายๆประเทศ(Newsom,1975 : 50-51)รวมทั้งประเทศไทยก็เกิดขึ้นเช่นกัน

5. มีโครงการและและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ตั้งเป้าหมายไว้สูง แต่ไม่มีแผนการรองรับที่จะพัฒนาระบบข้อมูลในการให้บริการทางการศึกษาหรือวางแผนการจัดกิจกรรมทางการศึกษาอย่างชัดเจน(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 10)

6. ขาดแหล่งเงินทุนให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 10)

7. โดยเฉพาะในสวนการจัดแสดงที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เมื่อเกิดการชำรุดเสียหาย ก็ขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 71)

8. วัตถุที่เก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกของชาติจึงมีการเก็บรักษาอย่างเข้มงวด ต้องผ่านระเบียบที่ซับซ้อน จนกลายเป็นทัศนคติไป แม้แนวคิดจะเปลี่ยนไปทัศนคติก็ยังคงอยู่(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 71)

9. เนื้อหาและแนวทางในการจัดนิทรรศการมักมีเวลาในการดำเนินการจำกัด ด้วยเงื่อนไขในระบบการจัดสรรเงินตามปีงบประมาณ และปัญหาเสรีภาพในการนำเสนอเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 71)

10. ขาดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อกันอย่างจริงจัง มีบรรยากาศแห่งการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ(ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง,2544 : 72)

3.9 นามานุกรมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประเภทพื้นบ้านในประเทศไทย (ตามรายการที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติได้รับรายงานจนถึง ปี พ.ศ.2542)

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน
ภาคกลาง		
ปทุมธานี		
1	พิพิธภัณฑ์ ร.ร.คณะราษฎร์บำรุง ปทุมธานี	ร.ร.คณะราษฎร์บำรุง ปทุมธานี
2	ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเมืองปทุมธานี	ร.ร.ปทุมธานี "นันทมนีบำรุง"

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน
3	ศูนย์วัฒนธรรม หอองพิพิธภัณฑท์ ร.ร.หัตถสารเกษตร วิทยาการ	ร.ร.หัตถสารเกษตรวิทยาการ
4	ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ร.ร.ชัยสิทธิ์वास "พัฒนัสาย บำรุง)	ร.ร.ชัยสิทธิ์वास "พัฒนัสายบำรุง"
5	พิพิธภัณฑท์ทางการศึกษา	ร.ร.บัวแก้วเกษร
พิษณุโลก		
6	พิพิธภัณฑท์นเรศวร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
7	พิพิธภัณฑท์พื้นบ้านจ่าทวี	เอกชน (ทวี บูรณเขตต์)
สมุทรสาคร		
8	ศูนย์วัฒนธรรม จ.สมุทรสาคร	กรมพลศึกษา
อ่างทอง		
9	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง	ร.ร.สตรีอ่างทอง
อุทัยธานี		
10	อาคารพรหมานุสรณ์	วัดโคกหม้อ
ภาคตะวันตก		
ราชบุรี		
11	พิพิธภัณฑท์พื้นบ้านวัดม่วง	วัดม่วง
ภาคตะวันออก		
ตราด		
12	พิพิธภัณฑท์วัดบุปผาราม	วัดบุปผาราม
ปราจีนบุรี		
13	พิพิธภัณฑท์พื้นบ้านบางแตน	วัดบางแตน
14	พิพิธภัณฑท์วัดใหม่กรงทอง	วัดใหม่กรงทอง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		
ขอนแก่น		
15	พิพิธภัณฑท์พื้นบ้าน วัดบูรพาราม	วัดบูรพาราม
นครราชสีมา		
16	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อ.โชคชัย	กรมสามัญศึกษา
17	ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	กรมสามัญศึกษา
18	อุทยานศึกษาวัดโคกศรีสะเกษ	วัดโคกศรีสะเกษ
ภาคเหนือ		

ลำดับ	รายชื่อ	หน่วยงาน
เชียงใหม่		
19	หอเกิติกรรม	สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ
20	พิพิธภัณฑวัดบุปผาราม	วัดบุปผาราม
21	พิพิธภัณฑวัดอุโมงค์	วัดอุโมงค์
22	พิพิธภัณฑวัดเชียงใหม่	วัดเชียงใหม่
23	พิพิธภัณฑวัดเจ็ดยอด	วัดเจ็ดยอด
24	พิพิธภัณฑวัดพระธาตุดอยสุเทพ	วัดพระธาตุดอยสุเทพ
25	พิพิธภัณฑบ้านเย็น	เอกชน
26	พิพิธภัณฑวัดป่าตึง	วัดป่าตึง
27	พิพิธภัณฑร่องเม็ง	วัดร่องเม็ง
28	พิพิธภัณฑวัดข้าวแทนหลวง	วัดข้าวแทนหลวง
29	พิพิธภัณฑชัยสิลวิมลเวียงกุมกาม	วัดพระนอนหนองผึ่ง
30	พิพิธภัณฑวัดสารภี	วัดสารภี
31	พิพิธภัณฑวัดช่อแลพระงาม	วัดช่อแลพระงาม (วัดเมืองแกน)
32	พิพิธภัณฑวัดหนองตอง	วัดหนองตอง
33	พิพิธภัณฑวัดสหกรณ์แปลง 2	วัดสหกรณ์แปลง 2
34	พิพิธภัณฑวัดดอยสะเก็ด	วัดดอยสะเก็ด
36	พิพิธภัณฑแม่สา	เอกชน
35	พิพิธภัณฑวัดพระธาตุนครจอมทองวรวิหาร	วัดพระธาตุนครจอมทองวรวิหาร
37	พิพิธภัณฑบ้านไร่ไผ่งาม	เอกชน
ภาคใต้		
พังงา		
38	ศูนย์วัฒนธรรม อ.ท้ายเหมือง	ร.ร.ท้ายเหมืองวิทยา
สุราษฎร์ธานี		
39	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏ	กรมการฝึกหัดครู
สงขลา		
40	พิพิธภัณฑพื้นบ้านควนเนียง	ร.ร.ควนเนียงศึกษา

จากที่ได้ศึกษามานี้จะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑท้องถิ่นในประเทศไทยเกิดจากความต้องการ การอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชน เพื่อส่งเสริมการรู้จักที่มา สังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนรักและภูมิใจในถิ่นกำเนิด ปัจจุบันแม้พิพิธภัณฑพื้นบ้าน

ที่ถูกจัดตั้งโดยเอกชนและหน่วยงานต่างๆมีอยู่หลายแห่งทั่วประเทศจะมีรูปแบบที่น่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงต้องการการเชื่อมโยงและการใช้ประโยชน์ในการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์กว้างขวางและทั่วถึงให้มากกว่าที่เป็นอยู่

รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญและสามารถส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนตามแนว DBAE ได้อย่างแท้จริง รวมทั้งปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและเกิดความรักในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาของประเทศต่อไป อย่างไรก็ตามเนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียนและพิพิธภัณฑ์มีความแตกต่างกัน การศึกษาเรื่องการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในครั้ง นี้ จะได้ความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและโรงเรียน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อสนองความต้องการ การใช้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนได้ถูกทิศทาง ผู้วิจัยจึงสรุปปัญหาการวิจัยในครั้ง นี้ โดยจำแนกเป็น 4 ด้าน คือ

1. หลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การวางแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้
4. ผลที่คาดหวังจากการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อารีย์ อัสวานุภาพ (2531) ได้เสนอรูปแบบการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสำรวจความคิดเห็นด้านรูปแบบ การจัดกิจกรรม กระบวนการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะในการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจากผู้บริหาร นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ และประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) คณะกรรมการที่จัดตั้งควรมาจากประชาชนในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง 2) ควรตั้งอยู่ในสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน 3) ควรมีเนื้อหาการแสดงในด้านวิถีทางการดำเนินชีวิตและพัฒนาการความเป็นมาของท้องถิ่น 4) ควรแสดงวัตถุที่เป็นของจริง มีคำบรรยายประกอบ และจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ชมมีส่วนร่วม 5) มีการจัดบริการการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ชม เช่น การบริการนำชม การ

แนะนำรายละเอียดต่างๆภายในพิพิธภัณฑ์ บ้ายบอกทิศทาง เอกสารประกอบการชม บริเวณพักผ่อนภายในพิพิธภัณฑ์ 6) การบริหารควรดำเนินงานโดยหน่วยราชการภายในท้องถิ่น และแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายเทคนิค 7) ใช้งบประมาณแผ่นดิน เงินบริจาค และการจัดกิจกรรมหารายได้ 8) ควรใช้สื่อทุกรูปแบบ และสื่อวิทยุและโทรทัศน์เหมาะสมที่สุด

อังคณา วสุรวงศ์ (2533) วิจัยเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนของพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ในภาคเหนือ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นแสดงความสนใจและต้องการเกี่ยวกับการจัดพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ที่อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการถาวรและนิทรรศการเสริม อยู่ในระดับมากเช่นกัน และความคิดเห็นในรายการกิจกรรมของทั้ง 2 ประเภทนิทรรศการ อยู่ในระดับมากทั้ง 9 กิจกรรม คือ นิทรรศการเรื่องน้ำกับชีวิต นิทรรศการเรื่องพลังงานกับชีวิต มุมชวนคิด ห้องสมุดเคลื่อนที่ การฉายภาพยนตร์ วีดีโอและสไลด์ การสาธิตและการบรรยายทางวิชาการ เทคโนโลยีสำหรับชาวบ้าน นิทรรศการพิเศษ และการดูดาวในท้องฟ้าจากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ประชาชนให้ความสนใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนในชนบทไม่เคยได้รับการการศึกษา ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ที่มีรูปแบบแปลกใหม่ใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเช่นนี้มาก่อนประกอบกับการนำเสนอ เนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับดำรงชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นบริการที่ให้เปล่าโดยไม่คิดมูลค่า และจัดบริการถึงในพื้นที่ ประชาชนจึงให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ

ธัญญา น่วมดวง (2538) ได้ศึกษาแนวทางในการกำหนดรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จังหวัดอ่างทอง พบว่า ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และต้องการให้มีการจัดตั้งอย่างยิ่ง เพราะเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยให้ขึ้นตรงต่อจังหวัด และมีผู้ว่าราชการจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด และศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นแกนนำในการจัดตั้ง ซึ่งจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ก่อนและหลังการจัดตั้งโดยอาศัยสื่อทุกรูปแบบ ด้านการให้ความร่วมมือส่วนใหญ่จะช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์และแนะนำแหล่งบุคคลที่จะบริจาค วัตถุประสงค์เพื่อการจัดแสดง ด้านการบริหาร การดำเนินการ เห็นว่าควรเป็นในรูปแบบคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากประชาชนให้ความสนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับแกนนำในการจัดตั้ง โดยมีอิสระในการบริหาร ดำเนินการแบบเอกชน เนื้อหาในการจัดแสดงจะต้องแสดงถึงเอกลักษณ์ในท้องถิ่นและเห็นด้วยกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยจะต้องใช้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่จัดแสดงเป็นสำคัญ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า ในประเทศไทยเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสถานเคลื่อนที่ และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในการจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานเอง โดยกำหนดให้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้บูรณาการระบบ มีการนำเสนอบริการรูปแบบการจัดการสื่อการเรียนการสอนในพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งอยู่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนประโยชน์ของการจัดแสดงผลงานในรูปแบบนิทรรศการที่มีต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

งานวิจัยต่างประเทศ

เบอร์รี่ (Berry, 1993) พบว่า กลุ่มโรงเรียนพูดกันมากกว่า การทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑสถานนั้น เป็นการต่อเนื่องจากการเรียนในห้องเรียนนั่นเอง และเป็นการจัดหาสถานที่ที่น่าเชื่อถือสำหรับเด็กๆ ในการดูงานศิลปะจริงๆ พวกเขายังเสริมว่า ผลจากการจัดห้องเรียนต่อเนื่องทำให้พิพิธภัณฑสถานมีความคุ้นเคยกับหลักสูตรและจัดการสอนให้กับเด็ก ทำให้ขั้นตอนการเรียนรู้ง่ายขึ้นและทำให้การสอนศิลปะในโรงเรียนมีเหตุมีผลมากขึ้น การแลกเปลี่ยนความแตกต่างทางสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งความต้องการของแต่ละสถาบันที่จะเข้าใจคุณลักษณะของอีกฝ่าย คำแนะนำเกี่ยวกับการบริการของทางพิพิธภัณฑสถานที่มีให้กับครูผู้สอน รวมถึงห้องปฏิบัติการ รายการที่เกี่ยวข้องกับของในพิพิธภัณฑสถาน การลดค่าสมาชิกและงานเทศกาลต่างๆ ทุกโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือเรื่องราคาค่าโดยสารของนักเรียนและขอการสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์และบริการ เพื่อช่วยเสริมให้วิชาศิลปะศึกษาและการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑสถานแต่ละครั้งมีเหตุมีผลต่อผู้บริหารและผู้ปกครองมากขึ้น เนื่องจากครูผู้สอนมีปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอนต่างๆ ในวิชาศิลปะศึกษา ไม่ว่าจะเป็น สไลด์ แผ่นใส โปสเตอร์ โปสเตอร์ รูปภาพ ฯลฯ ของงานศิลปะต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการสอน ดังนั้นจึงเป็นการง่ายกว่าที่จะใช้บริการของพิพิธภัณฑสถานในการเตรียมสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพสไลด์ที่เคยจัดเป็นงานนิทรรศการชั่วคราวในพิพิธภัณฑสถานนั้นมาแล้ว ถ้าครูผู้สอนมีการแจ้งให้กับทางพิพิธภัณฑสถานล่วงหน้าถึงความต้องการของทางโรงเรียนแล้ว ส่วนใหญ่ฝ่ายการศึกษาของพิพิธภัณฑสถานจะจัดให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งการปรับโปรแกรมที่มีอยู่ให้เข้ากับการเรียนการสอนของทางโรงเรียน โดยจะต้องเป็นความร่วมมือจากทั้งสองฝ่าย การปรับเปลี่ยนโปรแกรมการสอนในพิพิธภัณฑสถานก็เพื่อให้ตรงกับความต้องการในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากกลุ่มที่ต้องการโปรแกรมเฉพาะมีความหลากหลายมาก (พวกที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง หรือพวกนักเรียนมัธยมต้นกับบรรยากาศในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ) เช่นที่ในลอสแอนเจลิส ฟิลาเดลเฟีย และฮุสตัน ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนของพิพิธภัณฑสถานศิลปะบ้าง เช่น การสื่อสารกับเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโปรแกรมของทางพิพิธภัณฑสถานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แน่ใจว่าคุ้นเคยกับงานศิลปะที่แสดงแบบถาวรและโปรแกรมทั่วไปที่ให้บริการ ซึ่งจะทำให้ง่ายในการบูรณาการประสบการณ์ในพิพิธภัณฑสถานเข้ากับการสอน นักการศึกษาในพิพิธภัณฑสถานต้องการทราบหลักสูตรที่ใช้อยู่ในขณะนั้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะช่วยให้พวกเขาได้เห็นแนวโน้ม

ทางการศึกษาและการปฏิรูป ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะสามารถวางแผนการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และแหล่งข้อมูลทางการสอน ซึ่งจะรวมถึงการติดต่อเชื่อมโยง เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การติดต่อกับครูผู้สอนคนอื่นๆจะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับโปรแกรมและวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ ประชากรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนของผู้บริหาร และเห็นว่าผู้บริหารเป็นผู้ริเริ่มการร่วมมือระหว่างทั้งสองสถาบัน เช่นการให้ครูไปฝึกงานกับนักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ซักหนึ่งวัน ในกลุ่มประชากรที่ศึกษาเห็นว่า ส่วนใหญ่นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์จะเป็นผู้เริ่มติดต่อแบบเป็นส่วนตัว ก่อน เพื่อที่จะขอความร่วมมือและชักนำนักเรียนให้เข้าร่วมในการวางแผนสนับสนุน ส่วนที่สำคัญที่สุดในการร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์และโรงเรียนคือความชัดเจนของจุดมุ่งหมายที่จะต้องจัดตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อที่แต่ละฝ่ายจะได้เข้าใจถึงความต้องการในผลลัพธ์ที่แต่ละฝ่ายตั้งความหวังไว้ ความแตกต่างของมุมมองระหว่างสองกลุ่ม (ครูผู้สอนและนักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์) Walsh-Piper (1989) อุดมสรคต่อความสำเร็จในการร่วมมือ คือ นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ขาดความเข้าใจถึงความต้องการและการผิใจในงานของครูผู้สอน มาตรฐานการสอนที่แตกต่างกัน และขาดการฝึกอบรมครูที่เพียงพอ เมื่อโปรแกรมถูกจัดขึ้น ผู้ร่วมมือของทั้งสองฝ่ายก็จะต้องรักษาความตั้งใจตั้งแต่ต้นของโครงการนั้นๆไว้ให้ได้ การฟังความคิดเห็นของกันและกันและคงไว้ซึ่งความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน ขั้นตอนการร่วมมือกันนี้ต้องการเวลา ความตั้งใจ การติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ และการยืนยันและความอดทน

เฮอเบิร์ต (Herbert, M., 1981) ได้รายงานการพัฒนาความหมายของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ในประเทศแคนาดา ผู้เข้าชมที่เข้ามาใช้บริการจำนวนมาก การปรากฏของบุคลากรทางการศึกษา(นักวิชาการศึกษา)ของพิพิธภัณฑ์และความหมายของความสัมพันธ์ของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ หน้าที่และสถานภาพของนักวิชาการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ภายในพิพิธภัณฑ์เอง การสื่อสารและความสัมพันธ์ในการทำงานกับระบบโรงเรียนรัฐบาลและครูผู้สอน การให้บริการแก่โรงเรียนในด้านต่างๆ และแนวทางในอนาคต

โจนส์ (Jones, Lois S. ,1976) พบว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีการบริการการศึกษาแก่นักเรียนและมีนักเรียนเข้าชมมากกว่า 10,000 คนต่อปี และส่วนใหญ่จะจัด 1 ชั้นต่อการศึกษา 1 ครั้ง ส่วนมากพิพิธภัณฑ์จะจัดผู้นำชม 1 คน ต่อนักเรียนน้อยกว่า 20 คน แต่ก็ยังประสบปัญหาผู้นำชมไม่เพียงพอ เกือบจะทั้งหมดของพิพิธภัณฑ์ในอเมริกา มีอาสาสมัครในการนำชมส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงอายุระหว่าง 35-44 ปี และจบปริญญาตรี ส่วนมากมีการฝึกอาสาสมัคร 30 ชั่วโมงหรือน้อยกว่าก่อนการเริ่มปฏิบัติงานจริงหรืออาจมีการติดตามผู้นำชมที่มีประสบการณ์อยู่แล้ว พบว่าผู้นำชมจะบรรยายถึงประวัติศาสตร์เป็นส่วนมาก เนื่องจากผู้นำชมส่วนใหญ่จบการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และไม่ค่อยมีการคำนึงถึงการฝึกการสื่อสารมากนัก อาจมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา การละคร และจิตวิทยาก็จะเป็นประโยชน์มาก ในส่วนของครูผู้สอน ส่วนใหญ่ทาง

พิพิธภัณฑ์จะส่งข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ให้กับครูก่อนวันที่ตนศึกษาจริง พิพิธภัณฑ์บางแห่งมีการแนะนำครูในการเตรียมนักเรียนก่อนการทัศนศึกษาจริงด้วย และเพื่อเป็นการลดความกังวลของครูผู้สอนในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านการวางตัวผู้นำชม ในพิพิธภัณฑ์และคุณค่าในการจัดการทัศนศึกษาในแต่ละครั้ง พิพิธภัณฑ์บางแห่งได้พยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนและผู้นำชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งอาจมีการบริการสื่อการสอนประเภทต่างๆก่อนการเข้าชมจริงหรือบางแห่งอาจมีการฝึกครูผู้สอนให้เป็นผู้นำชมเองด้วย และในส่วนของ การประเมินการทัศนศึกษา จากแบบสอบถามพบว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีการประเมินการบริการการศึกษาอยู่แล้ว และส่วนใหญ่ก็มีการประเมินผู้นำชมด้วย หัวหน้าฝ่ายบริการการศึกษาไม่ค่อยจะให้ความสำคัญในการประเมินผล และเกินครึ่งเห็นว่าการเดินทางเป็นปัญหาสำคัญในการทัศนศึกษา และรองลงมาก็คือ พนักงานขาดการฝึกฝน การจัดตารางของโรงเรียน ครูประจำชั้นขาดความสนใจ ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์บุคลากรในพิพิธภัณฑ์พบว่า ผู้ที่ผลักดันให้เกิดการทัศนศึกษาขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นครูประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ครูศิลปะ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความจำเป็นในการประเมินผลการทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์ และการฝึกผู้นำชมอาสาสมัครหรือผู้ให้ความรู้ในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทัศนศึกษาของนักเรียนและครูผู้สอน

สโตน (Stone, Denise L. ,1993) ได้ศึกษาการใช้พิพิธภัณฑ์ จากครูผู้สอนศิลปะศึกษาของโรงเรียนมัธยมปลาย จำนวน 541 โรงเรียน และพบว่า ครูผู้สอนศิลปะศึกษาดังกล่าวเห็นว่าพิพิธภัณฑ์คือส่วนเพิ่มเติมที่สำคัญของการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาและประวัติศาสตร์ศิลป์ในห้องเรียน รวมทั้งให้ข้อมูลจาก 4 ตารางและคำแนะนำการเพิ่มพูนทักษะการใช้พิพิธภัณฑ์ โดยครูผู้สอนศิลปะศึกษาด้วย และสโตนยังทำวิจัยแบบทดลองในปี 1997 พบว่า นักเรียนที่ทำการทดลองทั้ง 2 กลุ่มได้รับประสบการณ์ที่สนุกสนาน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสนใจในศิลปะ และช่วยให้นักเรียนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะมากขึ้น แต่การนำชมทั้ง 2 รูปแบบไม่สามารถช่วยให้นักเรียนจำข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ได้

โชบอต (Chobot, Mary C and Chobot, Richard B. ,1990) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันถูกกำหนดให้เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตและได้เพิ่มการเปลี่ยนแปลงมุมมองหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ออกไป รวมทั้งความสำคัญของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ด้วย จากการเก็บรักษา การนำกลับหรือแก้ไข และเทคโนโลยีการจัดแสดง เช่น วีดิโอ-ดิสก์และคอมแพค-ดิสก์ มาช่วยอำนวยความสะดวกสะดวกรวดเร็วในการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

เฮนรี (Henry ,1995) พบว่า ความสามารถในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของเด็กซึ่งมิได้รับความรู้หรือการฝึกฝนใดๆตามทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ แต่ประสบการณ์และสื่อที่ดีสามารถพัฒนาคุณสมบัตินี้ได้ผลดีตามทฤษฎี อีกทั้งเด็กยังสามารถจดจำได้นานอีกด้วย เฮนรีศึกษาถึงการโต้ตอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 100 คน ที่มีต่อผลงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์ที่พานักเรียนไป

ศึกษา โดยเทียบเคียงการโต้ตอบด้วยคำพูดของนักเรียนเหล่านั้นที่มีต่อผลงานศิลปะและทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ 18 เดือนหลังการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่ใหญ่ที่สุดในเมืองแอตแลนตา เฮนรีสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากร 51 คน เพื่อการสัมภาษณ์ถึงความจำและการรับรู้ผลงานศิลปะของเด็กกลุ่มนี้ ผลปรากฏว่า ร้อยละ 43 ของกลุ่มตัวอย่างสามารถเล่าประสบการณ์และจำแนกประสบการณ์ศิลปะออกจากประสบการณ์อื่นๆ นักเรียนสามารถอภิปรายถึงคุณสมบัติของผลงานศิลปะตามแนวคิดของนักปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ในทฤษฎีต่างๆ ทั้งๆที่เด็กเหล่านี้มิได้มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มาก่อน การโต้ตอบของเด็กสะท้อนให้เห็นแนวความคิดทางสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญๆ เช่น แนวคิดของเพลโต แนวคิดของตอลสตอย แนวคิดของคอลลิงวูด ฯลฯ นอกจากนั้น เฮนรียังพบว่าประสบการณ์ศิลปะที่มีคุณค่านั้นสามารถสร้างความทรงจำให้ยาวนานขึ้นอีกด้วย

ฮัดสัน (Hudson, K. ,1992) พบว่า ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 พิพิธภัณฑ์ในยุโรปได้ละเลิกกฎข้อบังคับ นโยบาย และการออกแบบต่างๆ และได้หันมาสนใจการสอนหรือการแนะนำการเรียนของผู้เข้าชมแทน ตำแหน่งของนักวิชาการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ได้ถูกสร้างให้วางวัตถุประสงค์ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ของวัตถุนั้นๆ และเพื่อช่วยให้สมาชิกในชุมชนเก็บเกี่ยวความหมายของวัตถุเหล่านั้นให้ได้มากที่สุด พร้อมกับจุดประสงค์ที่จะโน้มน้าวผู้ชมว่าพิพิธภัณฑ์คือส่วนหนึ่งของชีวิตพวกเขา ใน 7 ส่วนแรกของวิจัยบรรยายเกี่ยวกับขั้นตอน 4 ขั้นตอนในการพัฒนาขนบธรรมเนียมของพิพิธภัณฑ์ในยุโรป ส่วนที่สองได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งแยกเป็น หน้าที่ของนักวิชาการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ ความหลากหลายของพิพิธภัณฑ์ในยุโรป (โดยเฉพาะการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากกรีก โรมัน พวกคริสเตียน พวกยิว ลัทธิโปรเตสแตนต์ และความเชื่อในมนุษย์ การซึมซับวัฒนธรรมจากพวกที่ขาดความเจริญ พวกชนชั้นสูงของฝรั่งเศสและหลังจากนั้น ชีวิตที่มีสติปัญญา การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอพยพต่างๆ อาหารและเครื่องดื่ม และสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง) ความเป็นประเศศยุโรปและพิพิธภัณฑ์(การพัฒนาของพิพิธภัณฑ์ในยุโรป) และบทสรุปของข้อเสนอของโปรแกรมในพิพิธภัณฑ์ 39 แห่ง ใน 15 ประเทศ และส่วนสุดท้ายก็คือ การอภิปรายเกี่ยวกับสถานะภาพของพิพิธภัณฑ์ในยุโรปในปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสาธารณะและความต้องการให้ผู้เข้าชมเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ให้มากขึ้น

ชูเมกเกอร์ (Shoemaker, Marla K.,1998)เห็นประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์เช่นในฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia) ได้มีการจัดโปรแกรมการศึกษาพิเศษขึ้น นักเรียนต่างชาติเหล่านี้มาจากประเทศโลกที่ 3 ที่ไม่มีความสงบทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเทศทางแถบเอเชีย โปรแกรมการศึกษานี้เป็นการใช้การศึกษาทางศิลปะมากระตุ้นให้นักเรียนต่างชาติเพิ่มพูนทักษะทางภาษาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการพูดการซักถาม การแสดงความรู้สึก และการแสดงความคิดเห็นในงานศิลปะต่างๆ การเรียนการสอนประเภทนี้จะต้องมีการจัดกลุ่มนักเรียนพิเศษเพื่อให้เกิด

การแสดงออกอย่างมีอิสรภาพ รวมทั้งการทิ้งช่วงเวลาให้นักเรียนหาคำตอบด้วย โปรแกรมนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อแนะนำกระบวนการในการใช้บริการด้านพิพิธภัณฑสถาน พัฒนาความรู้ด้านมโนทัศน์ทางศิลปะและทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อเพิ่มพูนความสามารถทางภาษา ความเข้าใจในศิลปะ และความรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมคู่กันไป โครงการนี้ดำเนินอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการอบรมครูประจำการในพิพิธภัณฑสถาน ถึงวิธีการสอนเด็กต่างชาติที่เหมาะสม มีการวางแผนระหว่างครูในพิพิธภัณฑสถานและครูโรงเรียน ครูในพิพิธภัณฑสถานแต่ละคนจะรับผิดชอบชั้นเรียนแต่ละชั้น นับตั้งแต่การปฐมนิเทศไปจนถึงการให้ความรู้ขณะเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานทั้งสามวาระ นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมเสริมแรงการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมศิลปะปฏิบัติกิจกรรมง่าย ๆ ด้านการใช้ภาษา จัดให้มีการแสดงนิทรรศการผลงานของนักเรียนในพิพิธภัณฑสถานและการติดตามจากผู้ปกครอง โดยที่โปรแกรมนี้ได้มีการพัฒนากรอบเนื้อหาตลอด 2 ปีและได้รับผลลัพธ์ที่ดีจากนักเรียน แม้ว่าโปรแกรมนี้จะไม่ได้มีการรวบรวมผลการทดลองก่อนและหลัง แต่ครูก็สามารถสังเกตเห็นได้ว่านักเรียนมีการใช้ภาษาอังกฤษที่ดีขึ้นในด้านคำศัพท์เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ และในทางกลับกัน ครูก็ได้พัฒนาทักษะการสอนนักเรียนต่างชาติไปด้วย และผลที่ได้รับจากโปรแกรมนี้อีกอย่างหนึ่ง คือ การพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนต่างชาติในโรงเรียนหลังจากเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติรวมทั้งสามารถเข้าใจความต้องการในการใช้ภาษาของนักเรียนต่างชาติได้จริง

สเปลทซ์ (Speltz, Carole A and Shaugnessy, Micheal F. ,1990) ได้เขียนบทความจากวิจัย กล่าวถึงการให้การศึกษาในพิพิธภัณฑสถาน ตามหลักวิชาการและจากการปฏิบัติจริง พิพิธภัณฑสถานที่มีการจัดการศึกษาที่ดีต่อนักเรียน ในขณะที่พิพิธภัณฑสถานไม่สามารถเข้ามาแทนที่รูปแบบการศึกษาที่เป็นมาตรฐานได้ แต่พิพิธภัณฑสถานเหล่านั้นก็สามารถให้บริการเพิ่มเติมความรู้ที่มีคุณค่าได้ โดยการอิงจากวัตถุประสงค์ ไม่ใช่ถ้อยคำ มากระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการซักถาม พิพิธภัณฑสถานเป็นเครื่องมือเชื่อมต่อกับประสบการณ์ในโลกของความเป็นจริง การศึกษาในพิพิธภัณฑสถานมีการเชื่อมโยงกับการศึกษาแบบปกติมานานและพิพิธภัณฑสถานยังคงเป็นที่ที่ผู้ชมสมัครใจที่จะเข้าไปเรียนรู้ บทความในปัจจุบันได้กล่าวถึงการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ โดยผ่านการซักถามและให้ประสบการณ์ที่หาไม่ได้ในโรงเรียน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑสถานยังคงต้องการรูปแบบการศึกษาที่มีมาตรฐาน มีการสอนที่มีวัตถุประสงค์แน่นอน และบุคลากรทั้งทางฝ่ายพิพิธภัณฑสถานและโรงเรียนจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เพื่อนักเรียนจะได้รับประโยชน์จากประสบการณ์มากที่สุด

สติลล์ (Still, Sandra. ,1997) ได้ศึกษาโครงการ Museum on Wheel (MOW) นี้ ของ Monterey Museum of Art เป็นโครงการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะที่บ้านของชนชาติต่างๆ โดยมีลักษณะเป็นการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ ที่ผสมผสานกับการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมให้นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ในแคลิฟอร์เนีย โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มพูนความภูมิใจในชาติ กำเนิดและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตนให้กับเด็กระดับอนุบาล 2 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 2 โครงการ

ชมส่วนใหญ่ในต่างประเทศ มักใช้อาสาสมัครในการนำชม ในการทดลองเปรียบเทียบการศึกษาในพิพิธภัณฑ์กับการสอนแบบปกติ พบว่า การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสนใจในศิลปะ และช่วยให้ผู้ชมได้รับข้อมูลมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการนำชมในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่สามารถช่วยให้ผู้ชมจดจำข้อมูลได้ และหนังสือนำชมก็ไม่มีผลต่อการให้ความรู้แก่ผู้ชม ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีการจัดแสดงต่างๆมาช่วยอำนวยความสะดวกรวดเร็วในการศึกษามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปะแล้ว พิพิธภัณฑ์ยังสามารถนำมาใช้สอนภาษาให้กับนักเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองอีกด้วย ตลอดจนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ก็เป็น การนำความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านประเภทต่างๆสู่เยาวชน และเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมความภูมิใจในชาติกำเนิดและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติตนได้ดี

จากข้อมูลและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเสมือนแหล่งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนสามารถส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะสามารถใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะวิจารณ์แล้ว การพานักเรียนไปทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์ยังสามารถพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะและประสบการณ์ทางศิลปะแก่นักเรียน ซึ่งประสบการณ์ต่างๆเหล่านั้นจะสามารถสร้างความทรงจำที่ยาวนานและปลูกฝังแนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกด้วย รวมทั้งปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและเกิดความรักในท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศิลปะศึกษาในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นหลักการของการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า การใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบไปด้วย

1. หลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การวางแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้
4. ผลที่คาดหวังจากการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การนี้ได้รับบริจาคศิลปะพื้นบ้านในวัฒนธรรมลาตินอเมริกาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในระยะแรก จึงมุ่งส่งเสริมความรู้และการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ ต่อมาจึงขยายขอบเขตไปสู่ศิลปะพื้นบ้านจากท้องถิ่นต่างๆในโลก สิ่งที่จัดแสดงอยู่ในนิทรรศการนี้ประกอบด้วย ศิลปะพื้นบ้านและการสาธิตด้านศิลปะวัฒนธรรม เช่น ดนตรี การเต้นรำ และชุดสื่อการสอนและวัตถุประกอบการศึกษาอื่นๆ ซึ่งครูผู้สอนก็จะสามารถยืมใช้ในขณะที่ยังนำมาแสดงที่โรงเรียนได้ด้วย หลังจากการสาธิตต่างๆเสร็จสิ้น ก็เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะทำการสอนต่อจากการศึกษาจากนิทรรศการ โดยทางนิทรรศการจะมีการให้เข้าสื่อการสอนต่างๆเป็นชุด โดยแบ่งตามศิลปะของชนชาติที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีโครงการความคิดสร้างสรรค์ที่ตอบสนองต่อความซาบซึ้งทางศิลปะ (Creative Response Art Appreciation Program) เป็นโปรแกรมที่มุ่งให้เด็กรู้จักศึกษาความคิดและการวิจารณ์ภาพเขียนของศิลปินที่มีชื่อเสียง และนำเอาเทคนิคต่างๆของศิลปินเหล่านั้น จากการศึกษาในชั้นมาใช้ทำกิจกรรมตามหัวข้อที่กำหนด เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนเอง หลังจากที่ได้ทำการสอนด้วยนิทรรศการเคลื่อนที่นี้เป็นเวลา 2 ปี พบว่าผลการเรียนรู้ของเด็กในระดับประถมนั้นได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามวัย คือ ในระดับเด็กเล็กจะต้องสามารถบอกได้ว่าศิลปะชิ้นนั้นๆทำจากอะไรและทำขึ้นเพื่ออะไร ในขณะที่เด็กที่โตขึ้นจะสามารถเปรียบเทียบและหาความแตกต่างของงานศิลปะจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และสามารถบอกถึงกำเนิดของงานชิ้นนั้นๆได้ โครงการนี้นับว่าได้ผลอย่างมากในการเตรียมวัตถุประกอบการเรียนการสอน และครูเหล่านี้ก็จะเป็นผู้ช่วยค้นหาและพัฒนาวัตถุประกอบการสอนต่างๆเหล่านี้ร่วมกับชุมชนด้วยเช่นกัน

พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศถูกกำหนดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่ระยะเริ่มแรก ในประเทศตะวันตกจึงเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ โรงเรียน และองค์กรต่างๆในชุมชนเป็นอย่างมาก นักวิจัยส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์แตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ แต่บางท่านก็มีความเห็นในทางกลับกันว่า การจัดการเรียนการสอนที่ต่อเนื่องจากโรงเรียนทำให้พิพิธภัณฑ์มีความคุ้นเคยกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศิลปะในระบบโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์ก็ยังไม่สามารถเข้ามาแทนที่รูปแบบการศึกษาที่เป็นมาตรฐานได้ พิพิธภัณฑ์จึงเป็นเพียงการให้บริการเพิ่มเติมเท่านั้น นอกจากนี้คุณสมบัติดังกล่าว พิพิธภัณฑ์ยังเป็นศูนย์สื่อการศึกษาที่สำคัญในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปศึกษา สังคม ฯลฯ ซึ่งเป็นการเรียนผ่านวัตถุที่เป็นของจริง การปรับเปลี่ยนโปรแกรมการสอนในพิพิธภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ตรงกับความต้องการในท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตามผู้บริหารโรงเรียนในอเมริกา ยังคงต้องการความช่วยเหลือด้านต่างๆในการทัศนศึกษา เช่น ค่าเดินทางของนักเรียน ค่าสมาชิก ค่าสื่อการสอนต่างๆ หรือบางแห่งอาจมีการพาครูนำชมก่อนวันทัศนศึกษาจริง เพื่อลดความกังวลของครูผู้สอน การนำ